

ГОЛОС КОМБАТАНТА

Журнал Об'єднання б. Вояків-Українців в Америці (ОбВУА)

VOICE OF UKRAINIAN VETERANS IN U.S.A.

ЗМІСТ:

I. Кедрин: Консолідація на видавничому відтинку	1
За спільний комбатантський журнал	2
Ген.-шт. ген. П. Шандрук: Мілітарій аспекти в творах Т. Шевченка	3
Наказ ген. А. Вовка в справі Воспівого Хреста	5
Українські ветерани Канади готуються до Шевченківського здвигу	5
О. Навроцький: Українська Військова Організація	6
Посвячення прапора станиці Братства кол. Вояків Дивізії у Вінніпегу	11
Загальні Збори Українського Військово-Історичного Інституту при НТШ	12
Д-р О. Клодницький: Останні частини УГА	13
Ще справа двох Дзіковських	17
З. Стефанів: Американське стратегічне летунство	18
I. Поритко: 10-річчя ОбВУА	19
З діяльності Головної Управи ОбВУА	21
I. Струк: До історії парку Гарматівської бригади СС	22
Нарада в справі спільногоЯ журнала	23
Ікер.: Хай живе консолідація!	24
Рецензії: М. Курах: Нові причинки до історії УГА	25
Д-р В. Бемко: Завваги до рецензії М. Кураха	29
З життя Відділів ОбВУА	30
Ті, що відійшли	31

CONTENTS:

Consolidation in the Publishing Field — I. Kedryna — 1; For a Common Veterans' Journal — 2; Military Aspects in Shevchenko's Works — Gen. P. Shandruk — 3; Gen. A. Vovk's Order Regarding the Military Cross — 5; Ukrainian Veterans in Canada Prepare for Shevchenko Rally — 5; Ukrainian Military Organization — O. Navrotsky — 6; Blessing of the Colors of the Brotherhood of Former Members of the First Division, Winnipeg Branch — 11; General Meeting of the Ukrainian Military and Historical Institute of the Shevchenko Scientific Society — 12; The Last Units of UGA — Dr. O. Kladnytsky — 13; More about the Two Dzikovskys — 17; American Strategic Air Force — Capt. Z. Stepaniv — 18; 10th Anniversary of the UUWVA — I. Porutko — 19; UUWVA Executive Board News — 21; Notes for the History of Sichovi Striltsi Artillery Brigade Camp — I. Struk — 22; Meeting Aimed at Founding a Common Journal — 23; Long Live Consolidation! — Iker. — 24; Book Reviews: M. Kurakh: New Additions to the History of UGA — 25; Comments on the Review of M. Kurakh — Dr. V. Bemko — 29; Activities of UUWVA — 30; Those Who Have Left Us — 32.

КОНСОЛІДАЦІЯ НА ВИДАВНИЧОМУ ВІДТИНКУ

CONSOLIDATION IN THE PUBLISHING FIELD

This editorial welcomes the decision of the two largest Ukrainian veteran organizations in the Free World, the United Ukrainian American War Veterans in America and the Brotherhood of Former Members of the First Division, Ukrainian

National Army, to consolidate their separate military and historical journals. Thus far there has been no formal agreement in this respect, but the talks are being continued.

На іншому місці подано текст знаменного Комунікату про висліди нарад уповноважених делегатів Станиць і Головної Управи Братства кол. вояків I Дивізії УНА в Нью Йорку з 18 і 19 березня ц. р. з постановою про співпрацю з іншими комбатантськими організаціями, в першу чергу з Об'єднанням б. вояків-українців в Америці, щодо покликання до життя нового, спільногого з ними, репрезентаційного українського військово-історичного журналу. Цю постанову можна назвати „історичною”, якщо йде про українські комбатантські відносини у вільному світі. Якщо першим благодатним кроком на шляху до консолідації всіх комбатантських організацій було створення Суспільної Служби комбатантів при ЗУАДК-ті для несення помочі передусім українським інвалідам, то ця теперішня постанова про об'єднання зусиль на видавничому відтинку є доказом на цілком правильне зрозуміння української дійсності у різних країнах вільного світу і на конечність достосуватись до тієї реальної дійсності, маючи завжди на оці добро рідної справи, в даному випадку — добро всіх колишніх вояків-українців.

На конференції українських комбатантів з 6 вересня 1959 р., переведеної заходами ОбВУА і Братства I Дивізії на „Союзівці” в ЗДА, прийнято резолюції, затверджені на спільному засіданні проводів обох тих організацій у Філадельфії 29 жовтня 1959. Казалося там буквально м. ін. таке: „Конференція стверджує потребу тіснішої співпраці всіх українських комбатантських організацій в конкретних справах суспільної опіки, зовнішньої репрезентації колишніх вояків українців, зорганізованого зв'язку з молоддю та видавникою діяльності. Кон-

ференція доручає Управам усіх організацій, що взяли в ній участь, обміркувати і здійснити цю мету” („Голос Комбатанта”, ч. 4, за Осінь-Зиму 1959). У зв'язку з цими постановами писали ми на сторінках цього журналу (ч. 5, Весна 1960): „Практично, на черзі з проблема тіснішої видавничої співпраці. Розмови над цією співпрацею вже почались і хоч вони ще, може, довго протягнуться, проте само життя примусить завершити їх позитивно”.

Само життя примушує колишніх українських вояків-українців гуртуватися й переводити практичні свої задуми на ширшій базі, як ріямці їхніх колишніх військових формацій. Во з ходом часу — щораз менше отих колишніх наших вояків. На очах топніють безпосередні учасники визвольної війни з 1917/21 рр., а ті, що ще залишаються при житті, знеможені роками мусять виявляти щораз меншу активність і працездатність. Поруч із цим, клімат американсько-українського життя висуває такі проблеми, які силують до зосереджування сил, а не розпорощування їх. Не розуміють цього все ще українські партійно-політичні проводи, які плекають наче культ роз'єднання і партійного куляризму, всупереч вимозі української державної рациї — плекати культ єдності.

Очевидно, що кожний колишній вояк має сантимент до своєї колишньої частини, до своєї військової формациї; очевидно теж, що кожний комбатант, як і кожний свідомий та зрілий громадянин має свій політичний світогляд, та що цілі окремі військові формациї переймались тими ідеологічними течіями, що були прикметні для їхнього часу і для обставин, серед яких вони народжувались і діяли. Тому річчю природною є тяга людей з тих самих формаций і

тих самих переконань лучитись у власні організації і плекати свої вужчі цілі. Але понад отакі зрозумілі сантименти є жорстока дійсність і диктовані нею інші вимоги.

Цією дійсністю є факт, що найважливішою українською проблемою в Новому Світі є прищеплення дітям і молоді знання української мови й сантименту до батьківщини батьків. Вимогою, що її диктує наша дійсність, є журба за збереження взагалі комбатантської організованості і комбатантського журналу. Справа є не так у фондах, як передусім у людях: у тих, що хотіли б ще зорганізовано видавати військово-історичний журнал, які відчували б його потребу, у тих, які хотіли б мати комбатантську організацію і мати для неї журнал, як орган зв'язку й інформації, у тих наших колишніх військовиках, які самі писали б, студіювали б військову історію й актуальні військові справи та постачали цікавий матеріял.

Як видно з наведеної вгорі резолюції з'їзду з вересня 1959 року — приватні розмови на ці теми велись між українськими комбатантами

в Америці вже від двох років. Від отієї резолюції розмови велись вже офіційно, хоч на інформаційній, незобов'язуючій базі. Головна Управа ОбВУА прийняла у принципі постанову про спільний журнал на своєму засіданні 17 вересня мин. року (натяк на ту ухвалу в ч. 7 „ГК“ за Осінь 1960). Устійнені тоді принципи допомогли власне тій позитивній ухвалі Дивізійників з 18-19 березня ц. р.

Коли пишемо ці рядки, кінець березня, то розмови між представниками Головної Управи ОбВУА і Головної Управи Братства I Дивізії УНА про об'єднання їхніх журналів, ще остаточно не завершені, себто, не устійнено ще різних подробиць, ще не підписано відповідної офіційної домови. Але створено ту найтвердшу підставу під неї, якою є добра воля громадян, колишніх військовиків, що орудують ширшими категоріями української політичної думки і керуються інтересами всієї комбатантської громади, а не тільки тієї чи другої її частини.

I. Кедрин

ЗА СПІЛЬНИЙ КОМБАТАНТСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Головна Управа і Крайові Управи ЗДА і Канади — Братства кол. вояків 1 Української Дивізії Української Національної Армії; представники Братства Броди-Лев і голови станиць Братства в Нью Йорку і Філадельфії відбули 19 березня 1961 р., в Нью Йорку, Пленарне засідання на якому однодушно порішено приступити до підготови видання одного українського комбатантського журналу спільно з ОбВУА й іншими українськими комбатантськими організаціями ЗДА і Канади.

Рівночасно конференція винесла однозгідну постанову про те, що від 1 квітня 1961 р. дотеперішній орган Головної Управи Братства — Вісті Братства кол. вояків 1 УД УНА — з осідком в Мюнхені, Німеччина, перестає бути органом Головної Управи Братства.

Стверджуючи потребу існування одного українського комбатантського журналу, у виданні якого приймали б участь всі існуючі українські комбатантські організації; стверджуючи, що продовжування існування кількох українських комбатантських журналів роздрібнює і так невеликі видавничі спроможності комбатантських організацій — Конференція Братства рішила, в продовженні своєї дотеперішньої одинадцятирічної видавничої діяльності — зробити крок вперед і

приступити до підготови видавати один український комбатантський журнал, спільно з іншими українськими комбатантськими організаціями. Виносячи таку постанову Конференція керувалась моментами доцільності і потреб українського комбатантського життя в глибокому переконанні, що таке рішення знайде повну підтримку членства Братства, членства й управ інших українських комбатантських організацій і українського громадянства.

В Конференції приймали участь: від Головної Управи Братства: Л. Ортинський, Б. Бігус (Канада), С. Шишайло, К. Григорович, Я. Терлецький, В. Гриньох; від Крайової Управи Канади: М. Малецький, С. Гулик; від Крайової Управи в ЗДА: І. Скіра, Б. Артимишин, М. Гись, В. Лотоцький, Я. Колодій, В. Зуляк, Ю. Ференцевич; від Братства Броди-Лев: Б. Левицький, Л. Стеткевич, Г. Яремчук; від станиці Філадельфія — В. Заброцький; станиця Нью Йорк — Я. Балабан.

Напередодні Конференції, в суботу 18 березня відбулась товариська зустріч представників Братства й інших українських комбатантських товариств, на яких з коротким словом виступали пп. ред. І. Кедрин-Рудницький, д-р І. Козак і д-р Л. О. Ортинський.

(Про нараду в цій справі — див стор. 23).

П. Шандрук
ген. шт. генерал

МІЛІТАРНІ АСПЕКТИ В ТВОРАХ Т. ШЕВЧЕНКА

Gen. Pavlo Shandruk: MILITARY ASPECTS IN SHEVCHENKO'S WORKS

Marking the centennial of the death of Taras Shevchenko the greatest Ukrainian national poet, which is currently observed by Ukrainians throughout the world, the author, former general in the Ukrainian National Army, takes a look

at those historical poems of Taras Shevchenko in which he glorifies the old Kozak campaigns and the Kozak armies in general as well as those poems whose military themes are drawn from the former Ukrainian Kozak State.

Ця стаття була надіслана на Науковий З'їзд НТШ з нагоди 100-річчя смерті Т. Шевченка. Друкуємо її з дозволу Ш. Автора. — Редакція.

Мабуть ні один із коментаторів творів Шевченка, зокрема його поем, не наважився б шукати в них первнів мілітаризму. Патріотизм великого нашого Пророка, його прагнення збудити приспаний і поневолений наш народ, знайшли свій мистецький вияв у змальовуванні традицій славної його минувщини. Минувшини, рясно політої кров'ю предків в обороні батьківщини, в боротьбі за волю. Очевидна річ, нема в творах, а через те не було в інтенціях Шевченка скеровувати потенцію нації на опанування чужого, що в істоті є завжди тісно пов'язане з поняттям мілітаризму. Ото ж, саме на прикладі коментування Шевченка можемо бачити різницю між мілітаризмом і так яскраво і гаряче ним оспівуваною конечністю посідання мілітарної сили для забезпечення „своєї хати”, в якій єдино може бути „своя воля”.

В короткій статті не можна дати повного коментування всіх творів Шевченка для доказання цієї тези, але навіть часткове наведення висловлених ним ідей в його великих працях, чи навіть ліричних або елегійних, слугить цій цілі в повній мірі. І хоч через всі його поезії в тій чи іншій мірі червоную стрічкою проглядає оспівування славного мілітарного минулого нашого народу, або можемо в них знайти слова глибокого смутку, що те минуле було занапашене, то одне й друге треба трактувати як прагнення воскресити в народі ідею державності, обудити „приспані душі” своїх земляків, змусити їх знайти в його визвольній пісні національно-державний ідеал — в пісні про славні чини гетьманів, отаманів, запорож-

ців і козака та невільника-хлопа. Ті ж бо чини є виявленням любові до України не тільки тих колишніх її оборонців, але в першій мірі самого Поета. Цо ж більше патріотичного можна знайти про любов до Батьківщини, як оте „я так її люблю, мою Україну убогу, що прокляну святого Бога, за неї душу погублю”, або „нема на світі України, немає другого Дніпра”, або „брати мої, Україну любіть”.

В таких своїх творах, як „Розрита Могила”, „Великий Льох”, „Гайдамаки”, „Сон”, „Суботів”, „Невольник”, „Заповіт” та ін. Шевченко цілком виразно проводить ідею повної державної незалежності України і в них так гльорифікує минулі чини вождів у змаганнях за визволення та народних мас, що включились в ряди озброєної сили, — щоб в той спосіб викликати в народі прагнення до наслідування, до відновлення боротьби. А при тім, як людина не військова, він не рахується з можливостями та наслідками боротьби — він розуміє, що психічне наставлення і готовлення духа народу до боротьби — це його завдання, а політична чи мілітарна реалізація належить до інших, до того покликаних людей. Проблема визволення України, можемо твердити це, цілком опановує Шевченка і він подає її у формі властивій, у формі гльорифікації ідеї козацтва, так би мовити у формі анонімового козака, хоч одночасно персоніфікує не тільки вождів, але й того козака. Бо козак в творах Шевченка то свідомий борець за державну волю України, то найдорожчий для Пророка символ безоглядної готовості вмерти за неї. Герой поеми „Гайдамаки” мріє про козацьку для себе долю і хоч сам неборак є звичайним хлопом, проте бачить визволення України в уосібленні керівника у

проводі збройної сили народу — „Дай то Боже миць в степах України блисне булава”. При глибокій аналізі хоч би більших творів Шевченка знаходимо навіть пророчу віру в призначення української нації, при чому Шевченко декларує історіософічне оправдання неминучості „непримиреного нищення ворога”. Власне в поемі „Безталанний” Шевченко кривавими сльозами плаче над долею України і кличе „я сльози в згуки перелив... велике свято биття... треба понести в бранній поля”, „ворожу кров пролить”. Можливо, що найбільш яскраво думка про необхідність боротьби за волю, а що за тим слідує, про необхідність „козацької сили”, себто збройної сили, виступає в політичній елегії „Чигирине, Чигирине!”, де Шевченко каже: „За що ж боролись ми з ляхами? за що різались з ордами? за що скородили списами московські ребра?” і кінчає „але встане правда на сім світі, хоч би тяжко кров'ю омина”. В „Розритій Могилі” Шевченко бачить в розкопуванні могил, хоч би й з науковою ціллю, зневагу великого мілітарного минулого України, бо могили є джерелом мітів боротьби народу за державну волю, себто джерелом обудження свідомості приспаних мас.

На окрему й особливу увагу для справи збройного поготівля нації, мілітарного виховання її заслуговує підкреслювання Шевченком ролі, значення та завдання Запорізької Січі в минулому. Він скрізь підкреслює, що Запорожжя було сторожевою силою України, його існування проکидувало свідомість, на Запоріжжя йшли не лише ті, що втікали від „сваровлі пана”, але йшли люди статечні та освічені молодці, бо там гартовано духа геройчної нації, гартовано і характери вояків-запорожців. Там, читаемо в „Сліпому”, була школа військовості для патріотичної української молоді, яка вміла офірувати своє особисте щастя (як Степан) в ім'я національної потреби.

Ідея провідництва військового у піснях Шевченка є тісно пов'язана з ідеєю визволення України. Без проводу, який знає національно-політичні завдання та вміє бачити шляхи досягнення цілі, нема ані визволення, ані державного існування нації. Вірить Шевченко, що мимо приспання духових сил нації в неволі, зродиться провідник, що попровадить її „на велике рушення”. В „Посланії” Шевченко спо-

дівається, що провідник, вождь нації, вийде з кругів української інтелігенції, яка повинна знайти себе, переродитися і замість „великих слів” та „здирання шкіри з братів незрячих, гречкосіїв” повинна теж знайти і того „меншого брата”. Шевченко „славою” наділює кожну з наших історичних постатей, що є знані як провідники, як вожді у боротьбі народу за волю. Він цілковито виправдує, навіть прославляє постат Гонти. В „Гайдамаках” Поет імпонуючо славить гайдамаків, що поза запорожцями є „славними дітьми України”. В „І мертвим, і живим і ненародженим” він вирізнює та славить дідів, себто власне тих запорожців і гайдамаків, а батьків, себто найближчі до нього в часі покоління, називає „лукавими”. Очевидно, про тих власне батьків з гірким болем душі і серця він каже: „землякам моїм... як їх бачу... ридаю як згадаю діла незабутні... оживе слава, добра слава України і світ ясний, невечірній тихо засіяс”. А взагалі ідею державного проводу у визвольних змаганнях нації в минулому, виставляє Шевченко як заповіт до відновлення їх. Відповідно змальовує Він Хмельницького, Підкову, Дорошенка, Гамалію — „ясновельможний блисне булавою, море (очевидно синонім збройної сили) закипить”, „оживуть гетьмани в золотім жупані”, „а тимчасом пишними рядами виступають отамани”. Не раз ті самі пишні окреслення знаходимо в анонімових окресленнях державного проводу. Але не вагається Пророк рівночасно осудити навіть Хмельницького, що випровадив Україну на світове форум. В „Розритій Могилі” за його Переяславську угоду з Москвою, зненавиджею Шевченком як і цілою нацією, Він з гірким смутком душі кричить: „Ой Богдане, нерозумний сину... отак то Богдане, занапастив еси убогу сироту Україну”. В тім випадку говорить безпосередньо серце Поета, що не завдавав собі труду глибше проаналізувати тогочасне політичне і мілітарне положення України.

В наставленні на мілітарне поготівля нації, Шевченко метафорично одухотворює зброю, робить це для піднесення матеріального поготівля нації на випадок її боротьби за державну незалежність. Зброя у Шевченка — це „засіб великих діл” — „зброе моя, зброе золотая... чайки і байдаки спускали, гарматами риштува-

ли". В поемі „Тарасова Ніч” Він знов повторює „де поділась доля-воля, бунчуки, гармати?”

Де Шевченко бачить ворогів України? Він говорить про всіх „ненажерливих сусідів”, що „роздинали і розпинають Україну”, то все ж — і цілком реалістично — за найбільшого ворога бачить Москву. В Москві він бачить ворога всіх свободолюбивих народів, зокрема народів Кавказу, про що говорить в поемі „Кавказ”. Він кличе ті народи спільно боротися за волю. І тут знов бачимо, що Шевченко не зважає на особисту небезпеку, яка завжди грозила йому під московським окупаційним режимом — він уже зазнав був переслідувань від того режиму. Але любов до батьківщини і сила правди були твердинею в його серці. Знов не раз Шевченко ясно кличе до завзятої боротьби проти Москви: „Отак воєводи, Петрові собаки рвали її, гризли...”, так Він співає в поемі „Іржавець”.

СПРАВА ПРИЗНАННЯ ВОЄННОГО ХРЕСТА

НАКАЗ

Міністра Військових Справ Української Народної Республіки
Ч. 12
15 березня 1961 року
м. постю

§ 1.

В доповнення Наказу МВС, з дня 25 червня 1958 року за ч. 5, яким усталено порядок виконання Закону з 8 березня 1958 року про Вое́нний Хрест і подано категорії вояків — учасників збройних визвольних змагань, — проголосую, що Виконавчий Орган УНРади дня 24 лютого 1961 року схвалив:

За учасників українських збройних визвольних змагань уважається також українських вояків Легіону Українських Січових Стрільців, які брали участь у визвольній боротьбі проти московського імперіалізму в часі від 3 серпня 1914 року до 3 листопада 1918 року.

§ 2.

Тому, що трапляється невідповідна інтерпретація параграфа 3-го, т. а) Наказу ч. 5, — вияснюю:

З днем 3-го листопада 1918 року Українські Січові Стрільці розпочали новий період збройних визвольних змагань в складі Української Галицької Армії ЗОУНР. А тому, усім воякам формаций УСС-ів, які брали участь в тому періоді боротьби, т. є від 3-го листопада 1919 року до 21 листопада 1921 року, прислуговує право на одержання Вое́нного Хреста.

Отже, в кожнім майже віршованім творі, в ліричних а навіть елегійних писаннях Шевченко підносить думку про волю, пов’язує її з вихвалюванням патріотично-реторичними словами славних мілітарних подій, славить українську військовість минувшини, і тим закликає націю до розуміння значення її мілітарної сили, як єдиного забезпечення державного устрою, все кличе не забувати про збройне рапмено нації. Негативні часом окреслення чинів і людей в творах Шевченка, мають своє виражене позитивне значення, бо навчають, щоб уникати злого, невідповідного поступовання.

А втім, чи ми, що так пильно студіюємо Шевченка, що у великій мірі зглибили його творчість, чи ми ті його пророчі правди, зокрема ті міцні правди про необхідність мілітарного поготівля нації, застосували в останній нашій визвольній війні? Мабуть, ні! А обставини були для нас вийнятково сприятливі, на такі обставини ми чекали століття і не відомо, чи ті обставини швидко знову повторяться.

§ 3.

Для полегшення воякам формаций УСС-ів скористатися з приналежного їм права на одержання Вое́нного Хреста, Головна Рада Братства УСС-ів має подбати про виконання § 4-го Наказу ч. 5 і покликати при своїй організації Крайову Раду Вое́нного Хреста. Склад Крайової Ради подати до Канцелярії Міністерства Військових Справ на затвердження.

Міністер Військових Справ
Андрій Вовк, генерал-поручник

УКРАЇНСЬКІ ВЕТЕРАНИ КАНАДИ ГОТОУЮТЬСЯ ДО ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО ЗДВИГУ

Програма Шевченківського Здвигу під час відкриття пам’ятника Т. Шевченкові у Вінніпегу, в липні цього року, передбачає організований похід вулицями міста до площі перед парламентом Манітоби й церемоніяльне відкриття на самій площі. Президія Комітету Українців Канади передала справу зорганізування походу й порядку на площі українським ветеранським організаціям, на чолі з Вінніпезьким Відділом Союзу Українських Канадських Ветеранів. На їх заклик представники Станиць ветеранських організацій прибули на збори, на яких створено Ветеранський Комітет. Головою Комітету обрано п. П. Ваха (Союз Українських Канадських Ветеранів) і секретарем п. Б. Чубенка (УПА). Обрано теж чотирьох керівників окремих відділів впорядчиків, що будуть відповідальні за порядок під час походу й відкриття пам’ятника. Предбачується, що в поході візьмуть організовану участь українські ветерани з різних місцевостей Канади.

*Осип Навроцький
Вінніпег, Канада*

УКРАЇНСЬКА ВІЙСЬКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ

Організаційні початки й створення Начальної Колегії УВО

Osyp Navrotsky, Winnipeg, Canada: UKRAINIAN MILITARY ORGANIZATION

In this article, the former officer of the Ukrainian Galician Army during the First World War and the Ukrainian War of Independence, relates interesting details about the formation in Lviv, in August 1920, of a secret underground and revolutionary Ukrainian Military Organization, which was directed against Poland. That country had

occupied Western Ukraine (Galicia), and instituted its justice there after the Ukrainian armies were pushed east. At the time Ukraine and Poland were battling for the control of eastern Galicia, which was finally given to Poland on March 15, 1923.

Сорок років минуло від постання Української Військової Організації (УВО). Мало відомо про сам факт створення УВО та про її перші дії. Лише загально згадує про це В. Мартинець у своїй книжці „Від УВО до ОУН”. Протоколів нарад Начальна Команда УВО не провадила, не було й звичайного військового щоденника. Нема уже на світі її команданта полк. Е. Коновальця і двох перших організаторів — сотн. Ярослава Чижка й сотн. Михайла Матчака. Своїх записок, чи споминів, як мені відомо, вони не залишили. І не чув я нічого про те, щоби ще хтось інший іх списував. Я сам почав був їх писати в часі останньої війни, в Криниці на Лемківщині в 1940 році, маючи нагоду устійнювати дати й події з двома учасниками початкових дій УВО — чет. Дмитром Палієвим і сотн. Богданом Гнатевичем. Ми прийшли до переконання, що треба все, що ще залишилося в пам'яті, зареєструвати. Але, коли в Криниці з'явився Гештапо й почало по-своєму нишпорити, ми рішили роботу припинити, а написане знищити. Не можна було в тодішній ситуації придумати безпечне місце для сховку. А не було вказаним ризикувати, щоби Гештапо дістало до рук прізвища тих, що були активні в громадському і політичному житті.

Відтворити вірно події з-перед 40 років надзвичайно важко. Нема навіть можливості орієнтуватися щодо дат й осіб на основі вісток у тодішній українській пресі — у „Впереді”, а опісля в „Ділі” й інших часописах. Ані в Канаді, ані в ЗДА, немає всіх річників тодішніх

часописів, а лише десять тут і там поодинокі числа. Всупереч цього, по смерті М. Матчака й Я. Чижка, що могли дати найбільш джерельні матеріали до історії УВО, та зокрема про її постання і початкові дії, хочу спробувати відтворити їх з пам'яті, а водночас спонукати проф. Ю. Полянського, члена першої Начальної Команди УВО, написати свої спомини, чи доповнити, або спростувати мої.

— о —

Початок існування УВО припадає на другу половину серпня 1920 року. Тодішня ситуація на військовому й політичному відтинках була така: Старшинський Корпус і вояцтво роззброєної поляками в квітні 1920 р. Української Галицької Армії перебували в польському полоні в Тухолі та частинно в інших польських таборах полонених. Досить велика група старшин і вояків з Херсонської дивізії перейшла через Карпати на Чехословаччину. По совєтському боці був ще один галицький курінь. Невеличке число старшин і вояків УГА було по різних частинах Армії УНР, найбільше в III Залізній дивізії. На волі, в краю, були лише ті, що щасливо оминули роззброєння, або втекли з польського полону, зараз після роззброєння, з тaborів у Проскурові, Ялтушкові, Вінниці й ін. Проживали на волі ще також старшини й вояки Корпусу Січових Стрільців, що по розв'язанні Корпусу, в листопаді 1919 р., не пристали до частин Армії УНР, а добилися в Галичину, або виїхали за кордон.

Політична ситуація була безвиглядна. Президент ЗУНР д-р Е. Петрушевич з найближ-

чим окруженнем жив у Відні, провідні політики й громадські діячі здебільша були інтерновані по таборах — у Вадовицях, Домб'ю і інших. Виходив одинокий український часопис „Вперед”, друкований наполовину польською мовою.

В якому часі прибули до Львова старшини Корпусу СС, не знаю. Коли я при кінці серпня 1920 р. опинився у Львові, то мусів спочатку скриватися. „Всек Нови” надрукував був після роззброєння УГА нотатку, що „найгіршою була Коломийська бригада, з сотником Навроцьким на чолі, в Бібрці”. Я був етапним і стаційним командантом на залізничній стації Бібрка-Глібовичі й певне тамошні поляки мали до мене свої претенсії. Я зінав, що за мною шукали поміж роззброєними в касарнях на Ялівці біля Львова, що арештували були моого одноіменника, залізничника з Кам'янки Струмилової і ще якогось Навроцького. Та не сиділося в хаті і я почав блукати по місті, шукаючи знайомих і праці.

Десь з початком вересня я наткнувся на Руській вулиці на Володимира Целевича, моого доброго знайомого й товариша з львівського університету, з Союзу Українського Студентства й з Академічного Дому. Коли по першім привітанню він довідався, що я не знаю, що з собою робити, змісця запропонував мені роботу на пості начальника канцелярії в Українськім Горожанськім Комітеті, в якім він займав пост секретаря. В. Целевич договорився зі мною, що ранком другого дня підемо до голови УГК д-ра Степана Федака. Дир. С. Федак зінав мене з-перед війни. Він був головним директором „Карпатії”, а я працював там, як кореспондент. Він привітав мене з поворотом з війни, як знайомого й без балачок затвердив пропозицію В. Целевича. З бюра дир. С. Федака в „Дністрі” ми пішли обидва з В. Целевичем до бюр УГК на другій стороні Руської вулиці, під. ч. 3, II пов.

Чи не першого дня після того зайдов до УГК Михайло Матчак. Не бачили ми один одного повних чотири роки, а були ми обидва Усусуси, товарищували на фронті, працювали під рукою тодішнього сотника Д. Вітовського у „Фонді національного скарбу” й приятельювали. В серпні 1916 р., на Лисоні М. Матчак попав у російський полон і був у таборі поло-

нених у Дубовці над Волгою, разом з Е. Коновалецьцем, А. Мельником і іншими старшинами УСС, які, звибухом революції в Росії, у 1917 році, виправалися з полону, добилися до Києва і зорганізували там Січових Стрільців. Кілька тижнів після битви на Лисоні, я попав під Потуторами теж у російський полон, опинився теж над Волгою, але на півночі в Симбірську. В січні 1918 р., почерез Місію Міжнародного Червоного Хреста дістався я до Норвегії і після Берестейського договору, як „полонений України”, повернувся до Львова й опісля до Усусусів.

В бюрі УГК ми не мали можливості наговоритися з М. Матчаком. У тому часі УГК був одинокою центральною українською установою, в якій сходилися всі нитки, не лише харитативного характеру. Сама ж допомогова ділянка вимагала надзвичайних зусиль, а ім могла дати раду лише така людина, як д-р С. Федак. Громадський діяч, економіст, з невищеною енергією і роботягістю, з цивільною відвагою говорити полякам правду ввічі й ставити домагання, при тому надзвичайно чулий на людську недолю. Треба було опікуватися тисячами полонених, арештованих й інтернованих, треба було зорганізувати для них оборону. Для тієї цілі створено в УГК окремий Відділ Правної Оборони, що спершу приміщувався у канцелярії д-ра Голубовського в домі Ставропігії при вул. Бляхарській, а опісля при вул. Домініканській ч. 11 на II поверхі.

На диво, найменше було клопоту з фондами. Американська, та передусім канадійська еміграція виявили себе такими жертвенними, як ніколи перед тим і ніколи пізніше. Напливали гроші поважними сумами, одного разу від Українського Канадійського Червоного Хреста чек на п'ять тисяч доларів, що в тому часі на польські марки було колосальною сумою. Приходили великі посилки з харчами, одягом, медикаментами та іншими речами. А що не було де їх примістити, то д-р С. Федак „зареквірував” для тієї цілі залю „Сокола-Батька”. Майже до стелі сягали мішки й скрині.

Розповідати про УГК вправді не до теми моїх спогадів, але ж УГК відіграв чималу роль в діях УВО, не меншу й його голова д-р Ст. Федак. Це ж у бюрах УГК сиділи ініціатори й члени її першої Начальної Команди, чого до-

мірковувався голова УГК, але ніколи ні словечком не зраджувався з цим і не противився. А було це так:

Зараз у першому дні моєї праці в УГК його секретар В. Целевич знайомив мене зі справами й персоналом. Зайшли ми й до Правного Відділу, в якому працював Ярослав Чиж. З ним я був мало знайомий. Коли я перед війною кінчав університетські студії і поволі прошався зі студентським життям, то Я. Чиж щойно його розпочинав, але вже на самому початку був членом Виділу Академічної Громади. Я знов про те, що він був членом Стрілецької Ради СС і в Команді Корпусу СС начальником контррозвідки.

З Михайлом Матчаком ми зговорилися, що швидко знову стрінемося, щоби наговоритися про все досхожу. На другий, чи третій день по цім М. Матчак зайшов до УГК і сказав мені, щоби я негайно пішов у важній справі до Я. Чижка. Пішов я змісся до його бюра й він без вступу сказав мені таке: „Ми (я знов, що під цим він розуміє СС) створили Військову Організацію. Війна ще не скінчилася, а навіть, якщо скінчиться, нам треба зберегти своїх військових кадрів, щоби вести дальнє боротьбу проти обидвох окупантів та мати на всякий випадок готову військову силу. Організаційна робота вже ведеться. Командантом УВО буде полк. Е. Коновалець, він поки що у Відні, але старається якнайшвидше дістатися до Львова”.

„До часу його приїзду необхідно створити якийсь керівний осередок, у першу чергу для зв'язків з урядом президента д-ра Е. Петрушевича й з українськими політичними партіями та з українським громадянством узагалі, одночасно з цим для керування цілої діяльності УВО”.

На закінчення Я. Чиж запропонував, щоб я зорганізував цей осередок — команду та намітив до неї ще двох членів, з таким застереженням, щоби я з наміченими мною особами нічого про УВО не говорив, аж поки він і М. Матчак не узгіднять зі мною осіб.

Інформації Я. Чижка про створення УВО та його аргументи про необхідність дальшої боротьби слухав я, признаюся, з запертим віддіхом. Такі думки в ситуації, коли я, криючись, шукав давніх приятелів і їх не знаходив, коли порівнював українське життя з-перед війни з

теперішнім, коли здавалося, що вже все пропало, не приходили мені до голови. Я зрадів цій ініціативі київських Січових Стрільців, яким ми, Усусуси, завидували, але й подивляли їх подвиги за часів Української Центральної Ради й Директорії.

Над пропозицією Я. Чижка я довго не надумувався, а по короткій розмові погодився на неї. Я питав його лише, чому саме їх вибір упав на мене. Він відповів мені, що так хвиливо склалося, що я під цю пору у Львові найвищий рангою старшина, що віком я старший за них на кілька років, що він, а з ним й інші старшини, пам'ятають мене, як голову Українського Студентського Союзу, що брав участь і в громадському й політичному житті ще перед війною та що визнаюся у Львові й у львівських відносинах краще за них.

Після розмови з Я. Чижом я вернувся до канцелярії УГК і коли побачив В. Целевича, то з місця рішився запропонувати його, як члена команди, хоч він не був військовиком. Він брав активну участь у студентському житті, майже постійно був членом Виділу IV Секції Українського Студентського Союзу, Націонал-демократичної, в якій гуртувалися студенти — прихильники української Націонал-демократичної партії. Головою тієї Секції був, теж майже ввесь час, В. Пежанський, а членами Виділу Е. Коновалець, В. Целевич і М. Струтинський. В. Целевич був добрим правником і мав політичний нерв та вже дяжкий досвід у громадському й політичному житті.

При першій вільній хвилині під час праці в УГК я зумисне завів з В. Целевичем розмову про студентські часи й спільніх знайомих, щоби зорієнтуватися, хто з них під цю пору є у Львові. Між ін. він назвав прізвище проф. Ю. Полянського, чи не однолітка нас обидвох, а на всякий випадок товариша з університету й студентського життя, вже зі славою молодого вченого — співробітника відомого науковця проф. Степана Рудницького. Ю. Полянський був старшиною-гарматчиком в УГА, він же обстрілював місто в перших днях листопада 1918 року з Високого Замку у Львові.

Я швидко рішився запропонувати Ю. Полянського на третього члена команди. Я. Чиж і М. Матчак погодилися відразу на мою пропозицію і я негайно після того розмовився з В. Це-

левичем і Ю. Полянським. Вони теж погодилися, без ніяких застережень. Внедовзі ми зійшлися усі п'ять, таки в бюрі УГК, й устійнили, що ця нова станиця буде називатися „Начальна Колегія УВО”, яку, до приїзду до Львова полк. Е. Коновалця, буду очолювати я, як деякого роду „конвінєр”, чи „координатор”.

Офіціяльних нарад, чи засідань, ми не відбували. Ми обидва з В. Целевичем працювали в одній кімнаті, Я. Чиж був близько, а М. Матчак і Ю. Полянський заходили до УГК дуже часто. І не думали ми про якийсь регулямін, чи протоколи. Спочатку йшло про те, щоби вишукувати старшин і стрільців та розбудовувати організацію.

Та вже незабаром М. Матчак і Я. Чиж прийшли з конкретним проектом довести до відома українському громадянству факт створення УВО й польському урядові, що боротьба проти польської окупації не припинена, а буде вестися дальше. Не маю змоги устійнити часу, в якому польський уряд рішився на перший крок уніфікації Східної Галичини з польською — проголошенням її поділу на воєвідства. Це було, мабуть, у жовтні. Я. Чиж і М. Матчак запропонували виготовлення проклямації з протестом проти рішення польського уряду та розліплення їх по місті за підписом УВО. Тому, що не було ще у Львові готових до акції вояків, то обов'язок виконати задум упав на членів Начальної Колегії, й очевидно, на Я. Чиза й М. Матчака. Кожний з нас дістав від М. Матчака згорток проклямації, запасся у коробку з клеєм і пензлем та ніччу вийшов на місто. Трохи було моторошно від незвичної роботи й все таки небезпечного підприємства, бож могло статися таке, що при першій, назагал дрібній акції, ледве створена Начальна Колегія УВО попаде в польські руки. Та все пройшло щасливо, а тільки ми обидва з М. Матчаком малошо не пообливали себе взаємно клеєм, бо, наткнувшись один на одного на розі вулиць Зіморовича й Сокола, зударилися грудьми, але тільки трішки клею вилилося на хідник.

Поволі прибувало штабу. З'явилися у Львові Усусуси Дмитро Паліїв і Богдан Гнатевич, Усусус і СС Василь Кучабський, дещо пізніше Остап Коберський, Усусус, і старшина УГА Степан Федак. Організація „кадрів” проходила

досить швидким темпом. Недавні старшини, підстаршини й стрільці почували себе ще зв'язаними військовою дисципліною, а передусім братерством зброї, а дійсність під польським безоглядним режимом ставала щораз болючішою для тих, що ще так недавно були вояками вільної української держави й наявно бачили різницю між свободою у власній державі і поневоленням. Старшини й підстаршини, це ж ті студенти з-перед війни, члени Секції Українського Студентського Союзу по майже всіх містах краю, що в своїй програмі праці мали на першому місці культурно-освітню й економічну працю для українського населення своїх повітів. Стрільці, це члени передвоєнних „Соколів” і „Січей”, тих парамілітарних молодечих організацій, що виховували своїх членів у національній свідомості, привчали до послуху й карності та спільногого маршування на шляху до сповнення національних ідеалів. Д-р Роман Дацкевич, організатор „Січей”, а опісля перших з'єднань Українських Січових Стрільців, виказує у своїй недавно друкованій на сторінках „Народної Волі” праці, що перед війною було 900 гнізд „Сокола” і біля 1000 „Січей”. Коли прийняти, що в цій кожній клітині було пересічно 50 членів, то це була стотисячна армія. Можна сміло твердити, що провідники Сокільсько-Січового Руху — проф. Іван Боберський, д-р Кирило Трильовський і д-р Роман Дацкевич, що перший зумів притягнути до „Січі” у Львові й пізніше створити першу сотню УСС з львівської ремісничої молоді, доконали великого діла й добре прислужилися Батьківщині. Ледве, чи котра інша нація мала такі численні організації молоді — студентської, міської і сільської.

УГА була побудована на територіяльному принципі — була Коломийська бригада, що її вояцтво рекрутувалося з коломийського повіту, Сокальська з сокальського, Бережанська, Станиславівська, Золочівська і т. д. То в цих формacіях вояки стрінулися знову зі знаними собі старшинами й підстаршинами з австрійської армії, колишніми студентами, що їх вони знали з „Соколів” і „Січей”. Разом перебули страхіття „Чотирикутника смерті”, лежали поруч у тифозній гарячці на встеленій лише соломою долівці. І відомо, що не було випадку, щоби стрільці якоїсь частини УГА збунтува-

лися проти своїх старшин і видали їх большевикам, хоч як большевики старалися підірвати це взаємне довір'я. З таким самим повним довір'ям віднеслися старшини по повітах до своїх побратимів зброй з УВО, а стрільці до своїх колишніх старшин. І знову не було випадку, щоби стрільці — члени УВО, зрадили своїх старшин перед польською поліцією, або не додержали тайни. Так було в дні 1-го листопада 1918 р., коли то Генеральний Військовий Комітет у Львові зміг, завдяки власне додержанню тайни перед австрійською владою і перед польськими кругами, перевести „бліскавичну“ („Бліц-Кріг“) акцію у Львові й по цілім краю.

Для мене було ясним, що Я. Чиж і М. Матчак діють, як члени Стрілецької Ради. На доказ, що УВО створили Київські Січові Стрільці, В. Мартинець наводить у своїй книзі листа полк. А. Мельника, в якім, м. ін., написано так: „... тоді старшини Січових Стрільців ухвалили організувати на рідних землях і серед нових умовин особливу збройну силу. На окремих конференціях випрацювано відповідні вказівки й для фіналізування цієї справи полк. Е. Коновалець виїхав був до Відня, де був тодішній політичний осередок, зокрема уряд ЗУНР, а інші старшини вернулися на рідні землі, — сот. І. Андрух, пор. В. Романишин, пор. Нерослик, пор. Опока й хор. Решетуха на Наддніпрянщину (СУЗ), а Я. Чиж, М. Матчак, В. Кучабський, Г. Гладкий, а згодом полк. Р. Дашкевич, пполк. І. Чмола та інші на ЗУЗ. Ці останні одразу приступили у Львові, на підставі отриманих доручень, до створення військового осередку, що керував би опірними збройними пунктами, які виникли в низці місцевостей на ЗУЗ“.

Полк. А. Мельник не згадує ні словом про Стрілецьку Раду, а говорить лише про „старшин Січових Стрільців“. Чи дійсно вони, чи може Стрілецька Рада випрацювала конкретний плян організації, не буду заперечувати. Але радше схиляюся до думки, що Я. Чиж і М. Матчак, чи не найсильніші індивідуальності з-поміж членів Стрілецької Ради, щойно після приїзду до Львова плян організації опрацювали й почали його реалізувати. Неоспорним залишається факт, що УВО створили Січові Стрільці. При ствердженні цього факту

треба відмітити момент, який позначився в акціях УВО, ввесь час її діяльності:

Строго військову ділянку й воєнні операції проводили в Штабі Корпусу СС два видатні старшини українського генерального штабу — ген. М. Безручко й полк. Ю. Отмарштейн. Члени Стрілецької Ради, що ні один з них не був фаховим військовиком, були радше революціонерами й політиками. Не один раз приходилося їм розв'язувати політичні проблеми й приймати важливі рішення політичного характеру, як от про виступ проти гетьмана П. Скоропадського, чи вкінці про розв'язання Корпусу. Треба при тому пам'ятати, що ядро протигетьманського повстання творили Січові Стрільці та що командиром Осадного Корпусу був полк. Е. Коновалець, а шефом штабу полк. А. Мельник. Увесь час повстання і деякий час після зайняття Києва Команда Осадного Корпусу була єдиною українською владою. Молоді ще розмірно роками старшини (ні один з них не мав більше, як 30 років), видвигнені революційними подіями на відповідальні пости, близкавично мужніли й набирали досвіду, сприймали широкий придніпрянський розмах та державницький світогляд і ставали справжніми соборниками. В поході на Київ я мав нагоду стрінути б. Кам'янця лише одного колишнього Усусуса хор. Соловчука, що осінню 1916 р., на Лисоні, попав був у російський полон. Він ішав автом у бік Проскурова і я ледве впізнав у старшині з полковницькими відзнаками колишнього, молодшого від мене на кілька років, моого товариша Усусуса. Ми привіталися і перекинулися лише кількома словами, та, хоч у розмові він був по-вояцьки щирій і скромний, я відчув, що він „виріс“ і мене нітрохи не вразив його полковницький ступінь.

Між Усусусами кружляла про Стрілецьку Раду така легенда: Чи то в статуті Стрілецької Ради останнього періоду пізньою осінню 1919 року, чи може в рішенні про розв'язання Корпусу СС в листопаді 1919 р., в Ст. Константинові, була постанова такого менш-більш змісту: Якщо на території України витворилася б така ситуація, що не діяв би центральний український уряд, то Стрілецька Рада візьме владу в свої руки й буде переходово виконувати функцію уряду. Не можу собі вяснити, чому я, знаючи про цю легенду, ні разу не спи-

тав про неї тих членів Стрілецької Ради, з якими особисто я приятелював, зокрема Я. Чижу і М. Матчака. Тим більше, що я припадково довідався про те, що члени Стрілецької Ради, перебуваючі у Львові, сходяться і радять. Одного ранку прибігла до мене до УГК секретарка Правного Відділу й передала мені кілька листків, записаних короткими нотатками, що їх знайшла ранком на своїм бюрку. Мовляв, хтось мусів бути вечором у бюро Правного Відділу. З тих коротких записок, писаних рукою Я. Чижу, я виміркував, що це „засідала”, чи радила, Стрілецька Рада, а темою нарад була м. ін. справа якогось непорозуміння з полк. Сушком. Коли я пізніше стрінув Я. Чижу, то без зайвих слів передав юному ці листки. Та ю пізніше я не один раз завважував, що вони відбувають наради, але я респектував їх таємничість і не допитувався.

Революційно-політична, а менш військова, ментальність перших двох сподвижників УВО, Я. Чижу і М. Матчака, а також і інших, виявлялася в тому, що вони, організуючи військові кадри, цікавилися в першу чергу політичними проблемами. Я вже згадував про проклямацію УВО проти запровадження у Східній Галичині „малопольських” воєвідств та про аргументи Я. Чижу за створенням Начальної Колегії УВО м. ін. для зв’язку з політичними партіями. В

розмовах на Начальній Колегії щоразу обговорювало такі питання, а до В. Целевича й до мене ставлено домагання активізувати політичні партії — В. Целевич націонал-демократичну, а я радикальну. Не беруся твердити, що саме ми обидва зрушили їх, в одній і другій партії були в проводі визначні громадяни й політики, що відчували свою відповідальність і не потребували заходити збоку, але все ж таки ми немало причинилися до того, що вони почали активніше виступати та що прийшло до створення Міжпартійної Ради, з націонал-демократів, радикалів, соціал-демократів і християнських суспільників. Представник Радикальної партії д-р К. Трильовський став головою Міжпартійної Ради.

Водночас члени Начальної Колегії — студенти почали організувати студентську молодь і довели до першого по війні відомого студентського віча, інші давали ініціативу у відновленні молодечих організацій, інші у видавничих плянах. Ці всі ділянки почали живіше діяти в скорому часі, зокрема, коли з тaborів і еміграції почали повернутися і цивільні військовики та коли при кінці року прибув до Львова полк. Е. Коновалець. Перший, організаційний період закінчився, розпочинався другий, щораз живіший й активніший.

ПОСВЯЧЕННЯ ПРАПОРА СТАНИЦІ БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ І-ОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДИВІЗІЇ УНА У ВІННІПЕГУ, КАНАДА

Ця Станиця „Дивізійників”, мабуть, одна з численніших. Вона існує уже близько десять років і проявляє живу діяльність. Має свою сталу домівку в Т-ві „Рідна Школа”, здисциплінований хор під керівництвом відомого мистецько-диригента Ю. Гнатюка й активних у громадському житті членів. Своїми виступами здобула Станиця для себе пошану української громади у Вінніпегу.

Маючи на увазі конечність виступу на Шевченківськім Здзвізі під своїм організаційним прапором, Станиця здобула засоби на придбання прапора і в ісділю 5 лютого ц. р. відбулося свято посвячення. До залі „Рідної Школи” прибули ветерани з усіх Станиць ветеранських організацій (у Канаді, у відрізненні від ЗДА, є аж вісім українських ветеранських організацій, а у Вінніпегу, крім інших Станиць, ще є „Пашківська Республіка” одного колишнього вояка — бизнесмена, але з нею другі ветеранські організації не співпрацюють) та представники громадянства.

Посвячення прапора доверили: о. декан Й. Пуляк, о. капелян М. Олешко й о. С. Їжик. Посвячений пра-

пор передав о. М. Олешко хорунжому О. Загороді і його прибічникам М. Михайлишинові й В. Рудникові. Почесними кумами були: проф. М. Боровський, кол. пор. Армії УНР, (УВАН), В. Запісоцький (голова Т-ва „Рідна Школа”), Н. Маланчук (голова Відділу Союзу Укр. Канад. Ветеранів) і О. Навроцький, кол. нач. Військової Канцелярії УЦК (Союз Б. Укр. Вояків).

З прапорами явилися: Українсько-Канадійські Ветерани, Українська Стрілецька Громада, Станиця Пласту („Чота Крилатих”) і СУМ. Члени Станиці Дивізійників стояли ввесь час у лавах під командою Ю. Шумського.

Промови виголосили: Вступну голова Станиці Ю. Гнатюк, головну промову про символ прапора інж. М. Тарновецький.

В часі програми відбувся церемоніяльний вбивання щитиків у держак прапора, що їх фундували окремі організації й поодинокі громадяни. Щитики були золоті, срібні й мідяні.

В дальшій програмі був виступ Дивізійного Хору „Сурма” під диригентурою Ю. Гнатюка, виступ дитячої оркестри при УНО і декламація пластиуни Лева Марунчака. Господарем свята був д-р Р. Романович,

Загальні Збори Військово-історичного Інституту при НТШ

які відбулися 25 лютого 1961 р. в Нью Йорку

Загальними зборами проводив директор Інституту Зенон Стефанів. Секретар Інституту ред. І. Кедрин відчитав відтворений інж. Р. Кобринським короткий протокол І-их Загальних Зборів з 13 червня 1958 р. З. Стефанів, у звідомленні з діяльності Інституту, пригадув історію оснування Інституту, м. ін. факт кооптування до членів Управи — ред. Р. Купчинського, ред. Л. Лепкого інж. Р. Кобринського. Інститут діє за окремим Правильником. Діяли дві Комісії: Історична, яка займалась доповідями, і Термінологічна, зайнята виготовлюванням Термінологічного військового словника. Діяльність не була дуже жива, все ж деяку роботу пророблено. Відбуло 8 конференцій-доповідей, в тому 4 силами з-поза Інституту. Члени Інституту писали на військово-історичні теми в різних українських часописах, секретар ВІІ редактував військово-історичний журнал, д-р М. Стаків видав 4-томовий твір з історії наших визвольних змагань. З. Стефанів поінформував, що він став дійсним членом американського Військового Інституту. Найбільше праці присвячувано справі військово-термінологічного словника. Спершу складав його З. Стефанів, потім зголосився автор готового вже словника, п. Старів з Інституту в Монтерей, Каліфорнія. Найбільше у цій справі заслужився інж. М. Печанський, який відбив і розмножив вже 100 стор. словника та розіслав їх 12-ом членам Комісії. Американські офіційні чинники не чохуть видати такий словник, бо в совєтській армії обов'язує російська термінологія. Невідомо, чи буде спонсор для видання словника, але є на це надія.

Найнегативніша сторінка Інституту — слаба фреквенція членів на його сходинах. Колишні наші військовики виявляють дуже мало зацікавлення працею Інституту і його можливостями, так само не помагають йому приватні власники військово-історичних бібліотек. З цими прикрами об'єктивними даними, серед яких приходиться діяти Інститутові, мусить рахуватись нова його Дирекція. — Доповідач пропонує перевести частину зміну Правильника, щоб мати більшу свободу рухів у виборі членів Дирекції. Інформує, що найближчими доповідями в Інституті будуть виступи д-ра М. Галія і Євгена Стакіова.

Скарбник, інж. Р. Кобринський, звітус, що до каси вплинуло взагалі тільки \$19. Видатків майже не було ніяких, ото ж залишилось \$15. Пред'являє писемний звіт.

У дискусії — соти. Содол-Зілинський є за дальше підебування Інституту при НТШ; поручає оминати всяку політичну тенденційність в праці. Д-р Козак запишує про стан справи архіву. Проф. М. Зайців цікавиться станом членства (формально 32, фактично 15). Д-р Ріпецький затокус справу інших Інститутів. З. Стефанів пояснює, що ген. Садовський, в Торонто, всупереч первісному свому становищу фактично відмовля-

ється від співпраці. Існує небезпека, що пропаде дуже поважний архів, вивезений ген. Садовським з Варшави, якщо він ще за свого життя не забезпечить його за якоюсь поважною українською установою. Другий Інститут, полк. Дацька, тепер нечинний. Той Інститут видав відому книжку д-ра Н. Гірняка. Полк. Дацько зібрав досить поважний фото-архів. І. Кедрин пропонує, щоб д-р Козак, як 1-ий заступник голови ОбВУА, припильнував виконання колишньої постанови Головної Управи ОбВУА щодо потреби скликання наради представників всіх існуючих українських Військово-історичних Інститутів та музеїв-архівів. Пригадує існування такого музею-архіву у Шикаго, під орудою п. Городиського. Проф. Зайців згадує про дуже поважну бібліотеку полк. В. Кедровського. Полк. М. Долинський (який в два тижні після отих Загальних Зборів помер) підтримував думку про потребу концентрації існуючих Інститутів чи бодай іх тісного взаємного зв'язку й інформував близьче про Музей в Шикаго. Проти концентрації музейних збирок висловився ред. Л. Лепкій, пригадавши сумні історичні прецеденти з загином великих українських сконцентрованих музеїв-архівів, у Празі й Паризі. Зате пропонує, щоб власники збирок обмінювались фотокопіями і мікрофільмами. Проф. Зайкевич вносить на висловлення дозір'я Дирекції від Контрольної Комісії. Після схвалення його, ред. Кедрин доповідає про внесення на зміну Правильника. До т. 12 додати: „Загальні Збори вибирають окрім голову Дирекції”, — в т. 13 скреслити останню частину 1-го речення від слів „при чому” до слова „Інституту”, щоб таким чином можна до Дирекції обирати більше звичайних, а не обов'язково дійсних членів НТШ. Схвалено одноголосно. Обрано новий склад Дирекції: Зенон Стефанів — голова, 1-ий заст. — проф. М. Зайців, 2-ий заст. д-р І. Козак, секретар д-р М. Галій, скарбник — соти. Содол-Зілинський, члени — ред. І. Кедрин і д-р С. Ріпецький.

Після Загальних Зборів відбулося перше засідання новообраної Дирекції, на якому розподілено функції, як вище.

З ВЕСНОЮ 1961 РОКУ

щиро вітають

Всіх своїх ВШановних Покупців
та бажають Ім ВСІХ БЛАГ!

Е. КУРОВИЦЬКИЙ і Ю. БАЧИНСЬКИЙ

власники знаної в Нью Йорку української
м'ясарської Фірми

K & B

MEAT MARKET, Inc.

128 First Ave.

166 Ave. "B"

Bet. 7th & 8th Sts.

Bet. 10th & 11th Sts.

Tel.: GR 7-0344

Tel.: CANal 8-5590

Д-р Осип Клодницький

ОСТАННІ ЧАСТИНИ УГА

Dr. Osyp Kladnytsky: THE LAST UNITS OF UGA

Former officer of the Ukrainian Galician Army relates here the little-known details about the last weeks and days of this Western Ukrainian military formation, which was forced by the pressure from the Polish armies in the west to cross to the anti-Bolshevik front in the Eastern Ukraine.

На тему останніх бойових відділів УГА появилась низка споминів різних мемуаристів. Одні описують події, як іх самі бачили, інші знову тільки про них чули. Списувані спомини стосуються різних частин, в різний час, в різних місцях і обставинах. Деякі з них переплутують різні епізоди й доходять до не все правильних висновків.

Про кінець існування 2-ої і 3-ої Бригад ЧУГА не маємо докладних описів. Бригади виступили проти большевиків, почали розброявати їхні частини, відкрили на своїх відтинках фронт, спершу кооперували з польською армією і в наступі одні одинх підтримували, однак по кількох днях поляки розброяли обидві Бригади й вивезли до тaborів полонених. Та й тільки. Як те розбросення відбувалось, коли саме, і серед яких обставин, докладно не відомо.

1-ша Бригада УСС-ЧУГА, що після переорганізування за большевиків була сформована з II-го Корпусу УГА, а саме з 1-ої Бригади УСС, 3-ої Бережанської Бригади і 7-ої Львівської, була приділена до 44-ої большевицької дивізії та тримала відтинок протипольського фронту в околиці Чуднова, не повстала проти большевиків, під час польської офензиви змагалась завзято на фронті, вкінці була переможена й почала відступ на схід. І тут саме появляється багато суперечних описів різних авторів. За одними, 1-ша Бригада не була повідомлена про замір повстання проти большевиків, — за іншими — Бригада була таки повідомлена на час, від неї була „у нас” навіть посвідка на отримання відповідного наказу, однак того наказу вона не виконала; далі чуємо, що 1-ша Бригада не виждала на розвиток

там де УГА won some battles and suffered some defeats, and was eventually demobilized in the late spring of 1920. The author describes how his unit was demobilized by the Polish forces on May 20, 1920.

польського наступу на Київ та що їй вдалося пробитися на захід (?) й оминути інтернування. Насправді Бригаду поляки взяли в полон (описав це І. Іванець).

Після проломання фронту 1 Бригади ЧУГА полки були розбиті на більші чи менші відділи, що в різних місцях і в різний час закінчили своє існування, як частини УГА. Про деякі маємо менше чи більше докладні описи, знову ж про інші не маємо нічого. І так, 3-ій курінь 1-го полку піддався полякам; деякі частини, що про них пише В. К. у розділі книжки „УГА” п. н. „Сумерк УГА”, скапітулювали в неділю 2-го травня 1920 р., курінь пор. Госса пробився на схід за Дніпро і пізніше брав участь в складі большевицької армії у наступі на Польщу. Мусіли бути й інші частини, про кінець яких ми нічого не знаємо. Не знаємо, напр., який кінець постиг три батарії легкого гарматнього полку, з якого врятувалася тільки батарія сот. В. Зубрицького.

Найбільшою частиною, якій вдалося видістатись з халепи, була група, яка складалася з недобитків різних частин Бригади і в силі коло 2.500 людей з 3-ма батаріями дійшла аж до Сквирського-Таращанського повітів. Про цю саме частину 1-ої Бригади УСС ЧУГА хочу трохи ширше оповісти.

Першим зав'язком, наче стрижнем тієї частини був дивізіон важкої артилерії, що складався в двох батарій, одної важкої з шестидюймовими гаубицями і другої з далекострільними гарматами. Цей дивізіон був створений після реорганізації большевиками Галицької Армії 7 гарматнього полку VII Львівської Бригади (а не, як пишуть в книжці „УГА” сот. Я. Кирилюк ст. 183 і сот. С. Мацькевич ст. 187).

Командантом цього дивізіону був сот. Іван Медвідь, а командантами батерій сот. Катхе і пор. Олексій. Дивізіон стояв далеко за фронтом, в селі за 7-8 км за Бердичевом, в боях з поляками на фронті ніякої участі не брав, бо не дістав ані одного набоя. Він підлягав командантові артилерії 44 дивізії, що ним був колишній капітан царської армії Сем'юнов.

Після проломання поляками фронту, згаданий дивізіон почав відступати на південь. Одночасно долучились до нього найрізноманітніші тилові частини з Бердичева і то так галицькі, як і большевицькі. Хоч у той момент в Бердичеві не було безпосередньої небезпеки, проте втеча тих частин з Бердичева мала всі познаки паніки. Після прилучення тих тилових частин з Бердичева, наша колона страшенно видовжилась. Вона прямувала в сторону Козятин, покищо без перешкод. Щойно вночі коло півночі зчинилася страшна стрілянина, крісова й кулеметна, яка тривала довший час. Потім все стихло, колона рушила вперед, а ранком ми завважили, що наша колона ще більше видовжилася, бо до неї приєдналися якісь піхотні частини й обози. Наша валка виминула Козятин, прямуючи на південь, а потім звернула на схід чи південний схід. В дорозі долучувались до нашої валки різні недобитки, так наші галицькі, як і большевицькі. І так прилучилася батерія легких гармат сот. Зубрицького, якому тільки одному вдалось врятувати свою батерію, бо три інші батерії легкого гарматного полку пропали десь на фронті під час наступу поляків. Цей полк брав чинну участь в битвах на противольському фронті під Чудновом. Це був саме колишній 3 полк артилерії III Бережанської Бригади і ним командував от. Юліян Шепарович, — а не кол. 1-ий гарматний полк Бригади УСС, якого командантом був от. Воєвідка. І тому твердження в книжці от. Гірняка „Останній акт трагедії УГА”, ст. 153: „...артилерійський полк, що ним по трагічній смерті от. Воєвідки командував от. Юліян Шепарович” — не відповідає дійсності. 3-ий гарматний полк III Бережанської Бригади під командою от. Ю. Шепаровича був призначений большевиками до 1 Бригади ЧУГА ще за життя от. Воєвідки, що викликало здивування серед усіх, бо ми були певні, що саме полк Воєвідки, маючи найкращі кваліфі-

кації, дістане таке призначення. Ні одна батерія з полку Воєвідки до полку Шепаровича не ввійшла. Цей полк Шепаровича дістав, мабуть, деяке матеріальне поповнення з полку от. Воєвідки (вози, коні, упряж).

Даліше до тієї валки прилучилося кілька загонів большевицької кавалерії Таращанського полку. По дорозі приєдналася теж Команда Бригади, з якою був от. Шепарович, Команда 44 Дивізії, різні комісари й інші „достойники”. Ще й пізніше долучувалися туди більші й менші групи. Переїшовши за лінію Козятин-Вінниця, та відірвавши від поляків, валка спрямувалася на схід чи південний схід. Силою факту марші мали досить гострий темп. Зупинюватися довше не було можна. Майже щодня довідувались ми про появу польських стеж, а то й інколи ми самі їх бачили, але вони до нас заблизько не підходили.

Ціла та довжелезна на кілька кілометрів валка, складалася здебільша з галицьких частин, кількасот возів, на яких їхали рештки піхоти, трьох батерій артилерії (две батерії тяжкого дивізіону і одна батерія легких гармат сот. Зубрицького, — батерії пор. Д. Полянського, про яку є згадка в книжці от. Гірняка, ст. 173, там не було) — деяких частин 44 дивізії і згаданих загонів кінноти Таращанського полку. Таращанські кавалеристи їздили вздовж тієї валки то в одному, то в другому напрямку, дивлячись на нас з-під лоба та не вдаючись з галичанами в ніякі розмови. Було ясно, що їх завданням було мати нас на оці. Так ми заїхали через Погребище-Дзюнків в район Тетієва, сквирського і таращанського повітів.

Ми всі здавали собі справу з того, що після того, що сталося з II і III Бригадами на фронті, нам нема чого доброго сподіватися від большевиків і тягнутись з ними далі на схід нема глузду. Але покищо не було іншого виходу з нашої ситуації. Ці наші рештки війська, майже без амуніції, не являли собою ніякої поважнішої сили, і коли б ми захотіли були відірватися від большевиків, то їхні кінні частини були б напевно відразу спаралізували всяку таку спробу.

Нагода відірватись від большевиків трапилася 1 травня. Наша колона їхала цілу ніч з 30 квітня на 1 травня. Досвіта, коли ще було

майже темно, ціла валка раптом зупинилася. Всі, що під час їзди дрімали, прокинулися. Здалека почули ми голос церковних дзвонів в якомусь селі перед нами. Виявилося, що повстанці вдарили в дзвони на сполох та зупинили ту нашу довжелезну валку. Вияснивші справу, що це їдуть галичани, пропустили нас дальше. Чи сказано їм, що з нами є й большевики, не знаю. Валка поділилась на кілька частин. Піхота затрималась, мабуть, в двох селах, команда Дивізії в іншому селі, а команда Бригади і всі три батерії артилерії зупинились в селі Лобачів. Були там села Скибінці лісні, Черепин, Черепінка й інші. Такий поділ найбільше сприяв замірові відриватись від большевиків. Наши старшини піхоти ввійшли в контакт з повстанцями в Тетієві і перейшли до них. Так, як тоді говорено, сот. М. Ліщинський вислав післанця чи післанців до села, де був штаб Бригади й артилерія, із запискою, що вони, себто піхота, вже перейшли до повстанців, та закликав нас зробити те саме. Післанець передав ту записку от. Ю. Шепаровичеві, але чи віднього чи іншим способом дізнались про це большевики й вислали повідомлення до того села, де був штаб дивізії (Затонський?) з відділами кавалерії.

Повстанці, переконані, що тут спротиву не буде, пострілюючи з крісів почали досить від有价值но підходити під дім, де був штаб Бригади. Був це або приходський дім, або школа. Однак хтось із штабу почав стріляти з легкого скоростріла, повстанці завернули й стрілянина припинилась. Тоді з того будинку штабу вийшло 5 осіб: от. Ю. Шепарович, М. Баран, ще якийсь комісар (з книжки от. Гірняка виходить, що це був комісар Кручинський) і ще дві особи, та зупинились серед площі, біля запряжених батерій, залога яких розбіглась серед стрілянини. До тої групи, що нічого не сподівалась, під'їхали на конях три старшини артилеристів і крикнули „руки вгору!”. Заскочені, без спротиву підняли догори руки й були розброєні. Ото ж розброєно і арештовано тоді Ю. Шепаровича, Барана та Кручинського. Двох останніх відвела сторожа і примістила десь у критому возі, а от. Шепаровича забрав з собою сот. Медвідь, що разом із ще одним старшиною ескортував на ляфті гармати. Після тієї події всі виїхали впродовж хвилин з села, ля-

каючись наскоکу большевицької кінності, повідомленої штабом Бригади. Батерії й обози поїхали в сторону містечка П'ятигори. Вздовж дороги до П'ятигора перепливав якийсь потік, береги якого були густо зарослі корчами лозини й вільхи. За якого пів кілометра за селом вискочила з-поза тих корчів велика ватага повстанців, яких кількасот душ, і з страшним криком та пострілами вгору кинулася в нашу сторону. Були це люди різного віку, старі, хлопці й підростки. Ми закричали: „Свої, свої, не стріляй!” і вони, переконавшись, що ми, пристали до нас та пішли далі з нами. Трохи далі повторилася така сама сцена. Повстанці були озброєні крісами, обрізами, вилами та просто доморобними списами. Нікому з наших людей ні коней нічого злого з отих зустрічей не сталося. А було це 1 травня 1920 року, при самому заході сонця.

Так ми доїхали разом із повстанцями до П'ятигора. По дорозі ми розмовляли з ними, і згадую ще нині, як один повстанець обурився, коли я, з привички після періоду нашого „союзничання” з большевиками, назвав його „товарищем”. Декому з наших забрали кріса чи коня, декому в заміну дали обріза, але про розбросння не було мови. В П'ятигорах ми застали багато повстанців і якогось іхнього полковника Барабаша, якого я затямив собі, бо він заборонив забирати в мене мого коня.

В П'ятигорах сот. В. Зубрицький дав повстанцям одну легку гармату й дещо амуніції до неї, але це сталося добровільно. У П'ятигорах випущено на волю Барана та звільнено з-під арешту от. Шепаровича. Баран поводився пристойно і одверто нашим старшинам заявив, що він — українець, але з переконання комуніст. Коли його звільнili, він обіцяв помагати, як прийдеться, галичанам, що залишилися в запіллі і, здається, що слова дотримав. Не знаю напевно, чи з Бараном відпустили й Кручинського, але треба припустити, що так.

З П'ятигора вирушила артилерія, нову команду якої очолював пполк. Бізант, просто на південь, а піхотні частини та різні обози звернули на південний схід. Проте вони получились швидко з артилерією і знову створили довжелезну валку, яка перейшла Цибулів, Монастирище, перетяла залізничний шлях і повернула на південний захід в сторону Гайсина.

Весь час ми вже були без большевиків. Ми знаходились в добре зорганізованому повстанському районі. Повстанці скрізь сприяли нам і скерували нас з села до села, вузькою смугою вільною від поляків з одної та большевиків з другої сторони. Ми мали надію дістатись з допомогою повстанців до ген. Омеляновича-Павленка, який буцімто був десь в отих околицях, далі на південь. Однак виявилось, що здійснити це було неможливо. Тоді „воєнна рада”, що її переведено в околиці Гайсина, рішила вислати парляментарів до польської команди в Немирові в справі перепущення нас до Армії УНР С. В. Петлюри. Виписано уповноваження для трьох парляментарів під проводом от. Волощука українською, французькою і, маєть, польською мовами та вислано тих парляментарів в супроводі двох повстанців з загону Волинця; повстанці, всупереч твердженню деякого, в склад делегації не входили. В Немирові стояла команда польської дивізії. За два-три дні парляментарі вернулись. Польська відповідь зводилася до того, що всі мали скласти зброю; старшинам обіцяли залишити прибічну зброю та мали відставити їх до Вінниці, де був осідок уряду УНР. Ніяких інших обіцянок поляки не зробили.

На другий день в сільській школі села Нижня Кропивна зібралось кількадесят старшин на нараду. Висувано різні проекти, з яких ні один не знаходив загальної апробати. Тоді от. Ю. Шепарович запропонував перейти до повстанців і з ними продовжувати боротьбу. Палко спротивився цьому сот. В. Зубрицький, зробивши це в різкій формі. Не погоджуюся з думкою д-ра Витановича, який у свому спомині в книжці д-ра Н. Гірняка твердить, що ідея переходу до повстанців переважала серед старшин і стрільців I полку УСС. Фактом є, що на тому зібранні ні один голос не підтримав от. Шепаровича, як також є фактом, що ніхто потім персонально чи групово не перейшов до повстанців — крім одного от. Шепаровича і його ординанса. Після тієї наради, надворі, під деревом, сот. Зубрицький в нурті кількох старшин продовжував надзвичайно пристрасно оскаржувати от. Шепаровича в усіх лихах нашої Бригади й навіть Армії і я не міг вийти з дива, яка причина тієї ненависті.

В усіх споминах, що їх приходилося мені читати, було говорено, що в час переходу II і III Бригад на сторону поляків I Бригада нічого про це не знала, бо не була поінформована. Тим часом у книжці д-ра Н. Гірняка, ст. 162—163, читаємо, що I Бригада УСС ЧУГА була повідомлена, дісталася наказ до збройного перевороту і що була від неї навіть посвідка про отримання того наказу. Однак — пишеться там — „не взяла ніякої участі в повстанні і цим спричинила невдачу цілої акції”. На стор. 172 книжки от. Н. Гірняка сказано: „були намагання встановити контакт з обома іншими нашими Бригадами. Всі нитки сходилися в руках пок. от. Ю. Шепаровича”. Взявши під увагу той вибух шаленого гніву сот. Зубрицького проти Ю. Шепаровича і те, що от. Шепарович завжди перебував у команді Бригади та ніколи в одинокій, що осталась з його полку батерії, насувається здогад, що може тим, який дістав повідомлення і наказ до збройного виступу проти большевиків і того наказу не виконав, був саме от. Ю. Шепарович. Може живе ще хтось, що знає цю справу. Того самого вечора от. Шепарович перейшов до повстанців Волинця, а вночі хтось забрав з нашої валки два сиві коні — один от. Ю. Шепаровича, другий його ординанса. Можливо, що хтось із старшин, що чули відгружування сот. Зубрицького, передказав це от. Ю. Шепаровичеві й порадив йому зникнути.

На другий день, згідно з домовленням наших парляментаристів із поляками, та наша частина УГА склала зброю. Сталося це 10 травня 1920 року на широкому лані, окруженному польським військом. Здача зброї відбулась спокійно, без інцидентів. Відношення поляків було холодне, але коректне. Останньою була оркестра. Вона відіграла ще відому пісню „Гей, не дивуйтесь добрі люди, що на Вкраїні повстало”, а потім „Видиш, брате мій”. Полякам страшеннє оркестра сподобалась і вони обіцяли їй різні привілеї та просили перейти до них на службу, але наші оркестранти змісця одностайно цю пропозицію відкинули.

Зформувавши ті рештки ще під власною командою — піхоту, три батерії артилерії й обози, валка рушила через Немирів, Вороновичі до Вінниці, двічі по дорозі ночуючи. На кожному третьому-четвертому возі сидів польський

вояк. У Вінниці завели нас до Кримських касарень. Ми були переконані, що уряд УНР перейме той наш відділ, що нараховував коло 2.500 людей, три батерії з старшинами й гарматиками, добрими кіньми й возами. Але ми нули не години, а дні й ніхто до нас не навідався, а вислані до міста наші делегації не знайшли — на велике диво — великого зацікавлення цією справою. Причини такого ставлення ніхто не знав. Тим часом польська жандармерія почала арештувати наших старшин, що виходили з касарень. Тоді люди почали промишляти на власну руку. Хто примістився в приватних домах, а хто в охоронних сотнях Головного Отамана. Мені теж пощастило дістатись на службу до кінної сотні охорони Головного Отамана, але довго я там не був, бо через комandanта сотні Чоботарева швидко мусів звітіль відійти. Що сталося з нашими людьми з Кримських касарень, докладно не знаю. Деякі порозходились, частину вивезли поляки, але багато вступили до дивізій Армії УНР, лише одинцем, не як частина УГА й не організовано. Причину байдужності керівних чинників до галичан у Кримських касарнях вияснює д-р В. Бемко у своєму нарисі „Ліквідаційна Комісія УГА” в книжці „УГА”, де він наводить текст депеші військового міністра ген. шт. полк. В. Сальського у відповідь на депешу з польського військового міністерства з 25 квітня 1920 р., що стосувалась II і III Бригад УГА, які, зробивши протибольшевицький переворот, перейшли на сторону польсько-українських військ. Ген. Сальський зайняв був негативне становище до можливості перебрання галицьких старшин. Хоч та виміна депешу стосувалась II і III Бригад, проте послідовно воно потім відбилось і на ставленні до решток I Бригади. Можливо, що коли б I Бригада виступила була проти большевиків одночасно з II і III, то відношення Ставки Головного Отамана до решток УГА було б інакше, — але це тільки здогад, бо не знаємо обставин, серед яких вислано оту депешу пок. полк. (потім генерала) Сальського з 27 квітня 1920 р.

Пишучи такі спомини по 40-ка роках, трудно подавати докладні назви всіх місцевостей. Тому не дивниця, що й інші мемуаристи подають різні місцевості для тих самих подій. Один згадує містечко Цибулів, де ніби спалено до-

кументи, інший село Хмелівку, один бачив розбросння команди Бригади в Дзвонкові, другий в Лобачеві, — те саме стосується подавання різних місцевостей на ту саму нараду старшин і т. д. Але, думаю, це не найважливіше. Головна річ — правдивий опис подій та обставин і правильні висновки. На жаль, не узгіднено ще багато різних важливих і сутніх подrobiць. Згадати б хоч тільки про розбіжності між різними твердженнями д-ра С. Ріпецького в його книжці „Українське Січове Стрілецтво” з твердженнями в книжці „Українська Галицька Армія” видання Микитюка в Вінніпегу та численні суперечності між різними статтями в тій самій книжці. Звичайно, що треба б окремої студії, щоб виписати всі ті місця та ствердити історичну правду.

Поки ще є живі учасники і свідки тих подій — вони повинні і мусять займатися дошукуванням історичної правди, з якою зв'язане минуле їх і українського народу.

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

ЩЕ СПРАВА ДВОХ ДЗІКОВСЬКИХ

В „Голосі Комбатанта” ч. 8, 1960 р. знайшов я в Листі за підписом „Усусус”, „В обороні пам'яти УСС Василя Дзіковського”, цікаве спростування дійсно невірних відомостей Зенона Яворського з Дітройту. Отже п. Зенон Яворський, сам б. УСС, чомусь схотів згадати за Дзіковського, не знаючи саме якого. Він переплутав двох Дзіковських — Василя, який, як слушно пише „Усусус”, згинув у боях за Львів і був автором опису битви під Лисонею, і Михайла, з дочіпкою „Норич”, авантюриста й ніби вбивника Сидора Твердохліба. Михайло Норич-Дзіковський був студентом Українського тайного університету у Львові та членом (і повітовим командантом) УВО-ОУН. „Секретарем Тернопільської Чека” в 1920 р. він не був, а був у ранзі хорунжого адъютантом ген. Ю. Тютюнника.

З наказу своєї організації він став секретарем засудженого в ОУН письменника Сидора Твердохліба, який і був знищений членами ОУН. Як секретар Твердохліба, Мих. Н.-Дзіковський був обвинувачений і засуджений польським судом, втік до Чехії, де жив у Празі.

В рр. 1924-1926 постало в еміграції т. зв. „зміновіховство”, коли багато українців і то визначних осіб, з тих чи інших причин поїхали в Україну. Від. ген. Ю. Тютюнника діставав Мих. Дзіковський листи з запрошенням приїхати в Сов. Україну, що врешті й зробив. На початках Мих. Дзіковський отримав посаду інспектора парків і садів м. Києва, а в 1930 р. вже подано в західно-українській пресі, що враз з Антоном Крушельницьким, Грицем Косаком та іншими, був розстріляний большевиками і Михайло Норич-Дзіковський, що не дає спокою п. С. Яворському. **I. II.**

Зенон Стефанів

АМЕРИКАНСЬКЕ СТРАТЕГІЧНЕ ЛЕТУНСТВО

Capt. Zenon Stefaniv: AMERICAN STRATEGIC AIR FORCE

Prominent Ukrainian military historian and authority on military affairs, Captain Stefaniv

gives an outline in this article of the current U.S. air strength.

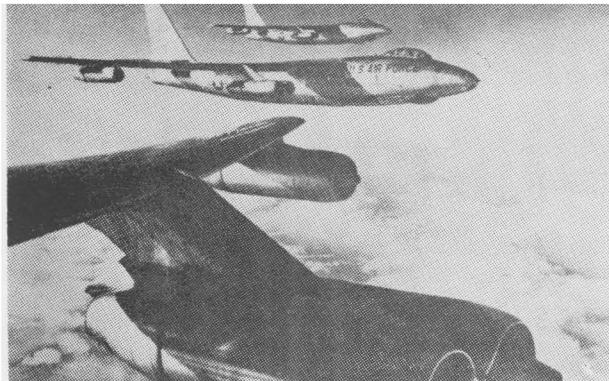
Американські повітряні війська (U.S. Air Force) становлять, поруч армії і воєнної флоти, один із головних родів озброєних сил. Особовий стан повітряних військ, крім армійської авіації, виносить тепер 810,823 вояки, — в тому 129,869 офіцерів. Теперішній інвентарний стан дієспосібних літальних апаратів різних типів виказує кількість понад 30 тисяч. З цьо-

Американські повітряні сили є зорганізовані в 17 великих з'єднаннях-командах (Major Commands), відповідно типізованих, що охоплюють всі роди бойового летунства, а також служби, управління та шкільництво. Головне командування (USAF Command) очолює шеф штабу летунства. Ми зайдемося близче тільки одним родом цього війська.

Ударне або стратегічне летунство (The Strategic Air Command — в скороченні SAC) це один із найважливіших елементів повітряної флоти ЗДА. Згідно з назвою воно скупчує в собі всі засоби, яких засяг і наслідки дії лежать у сфері стратегії. Це є важка бомбардувальна та допоміжна охоронно-розвідувальна авіація, включно з повітряними нафтоналивними танкерами.

Призначення стратегічного летунства дуже чітко спрецизоване в старшинському підручнику "The Officer's Guide", в такому реченні: „під час війни атакує і руйнує ворожу індустрію, запасові нагромадження, ключові комунікаційні центри, ламає мораль ворога, а вкінці і духа спротиву у веденні дальшої боротьби".

Стратегічне летунство об'єднує тепер в своєму стані 200 тисяч війська та коло 3 тисячі бо-

Бомбардувальники B-17 Stratojets.

го числа є в експлуатації, або іншими словами, знаходяться в лінійній службі около 8 тисяч літаків.

Лінійне летунство, крім вишкільного і транспортового, розподілене оперативно в 114 авіаційних загонах-групах (wings) із 410 ескадрильями. Є це наймогутніша бойова авіація, що перевищує своїми літаками та першорядними летунами авіацію цілого світу. Тепер може уступає кількісно Советському Союзові, однаке виключно в тактичному летунстві — близького лету.

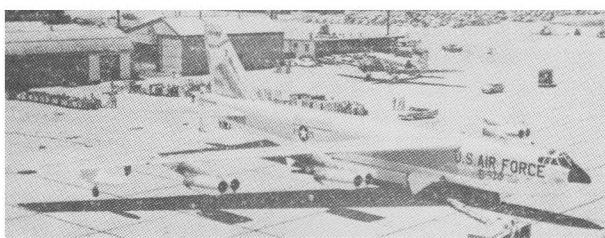
При цьому пригадаємо деякі факти з недавно минулого часу, про які не часто згадується. В березні 1944 р. особовий стан повітряних сил ЗДА виносив 2,411,294 вояки, кількість літаків — 79,908, а річна продукція літаків дійшла до прямо фантастичного числа: — 96 тисяч!

Найновіший бомбардувальник B-58 Hustler.

йових літаків. Оперативні з'єднання — 44 повітряні загони, розміщені щонайменше на 60 базах, з того половина в ЗДА та решта у В. Британії, Еспанії та Південно-Східної Азії.

На основному озброєнні SAC є два стандартні бомбардувальники: 6-мотор. B-47 Stratojet

**Найбільший в світі бомбардувальник
B-52G Stratofortress.**

і 8-мотор. B-52 Stratofortress — стратосферична фортеця. Органічно до бомбардувальних ескадрільй включені два типи літаків-цистерн: KC-97 (9.190 галонів) і KC-135 (28 тис.гал.).

Boeing 52 — це найбільший бомбардувальник світу: вага — 400 тис. фнт., скорість — 650 миль/год., на висоті понад 50 тис. стіп, засяг лету — понад 6 тис. миль, бойовий вантаж — 20 тис. фнт., 4 кулемети, залога — 6.

Літак B-47 середньої кляси вже поступнево замінюються найновішим типом B-58 Hustler із 4 турбо-джетовими рушіями. Є це перший понадзвуковий бомбардувальник американської авіації, скорість лету 1500 м/год., висота — 50 тис. стіп, вага 150 тис. фнт., засяг 4 тис. миль, залога — 3.

Вже в кінцевій стадії досвідів знаходиться тепер бомбардувальник-гігант B-70 North American, окреслюваний рівною як „хемічний”, тому, що його шість турбо-джетових рушіїв працюють на спеціальнім хемічнім паливі, що уможливлює скорість 2 тис. м/год. Висота лету 80 тис. стіп, засяг — 7 тис. миль, вага — 600 тис. фнт.

Стратегічне летунство має в своєму розпорядженні і ракетну дивізію (Missile Division) із стрільнами середнього й далекого засягу від 1500—6000 миль. Сюди входять ракетні ескадрони, як, напр., "Thor", "Jupiter", "Snark", "Atlas", а в скорому часі і "Titan".

SAC, як також і інші бойові частини американських повітряних військ становлять силу, готову до негайного ужиття. Не вимагає це окремої мобілізації: всі залоги повністю приявні, літаки завжди озброєні — всякого роду бомби є під рукою. У зв'язку із загрозою баз, навіть і в ЗДА, зі сторониsovетських бомбардувальників і далекосяжних ракет, — починаючи від осені 1957 р. третина ударної авіа-

I. Поритко

10-РІЧЧЯ ОбВУА

Промова на Святочному Вечорі
Філадельфійського Відділу ОбВУА 26 листопада 1960 р.

В роках після першої світової війни в зорганізованому громадському житті української спільноти в ЗДАмерики виринув новий елемент, який свою активністю, новим підходом і розумінням громадських проблем та передовісм глибоким почуттям обов'язку і громадської дисципліни відразу надав громадській праці новий кольорит і розмах.

Цей новий елемент в українськім громадському житті в З'єдинених Державах — це колишні українські вояки — комбатанти.

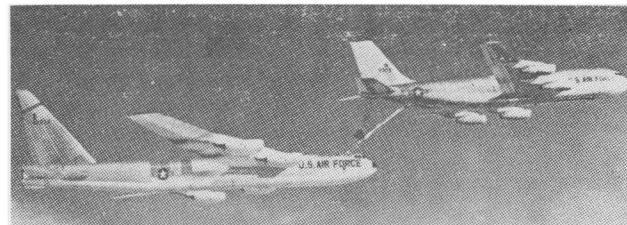
Спершу вони діяли поодиноко в існуючих громадських товариствах та пізніше зорганізовано, згуртувавшись у своїй окремій комбатантській організації. Здавалося, що нас, кол. українських вояків, що залишилися живими після воєнного лихоліття, недоля прийде, заломить. Та, на щастя — так не сталося! Колишнє українське воядтво, розсіяне по широкому світі, — старається й далі служити Великій Ідеї й для неї діяти. Всюди там, де можна, — колишні вояки об'єднуються у своїх комбатантських організаціях з єдиним бажанням і прагненням — допомагати знедоленій Батьківщині, воно намагається впливати й на працю

ції поставлена в алярмову готовість — на протязі 15 мінут може стартувати в бойовому леті до відплатної акції.

Під оглядом величини організації, а також наукового, технічного і фінансового зусилля — американські повітряні сили є мілітарним твором, дотепер незнаним в історії держав із традиційним мирним наставленням.

Та величезна сила спосібна не тільки до оборони і відплати на випадок агресії, але вона стоїть також і на сторожі миру цілого світу.

Перл Гарбор ніколи вже не повториться, — і це увійшло в психіку американського народу.

**Літак-танкер KC-135 переливає пальне (під сподом)
до бомбардувальника B-52.**

загалу — всіх наших громадських чинників, що діють у користь української визвольної справи.

Як знаємо, в Західній Україні в часі між двома світовими війнами поляки не дозволяли на організований виступ комбатантів, тому колишні українські вояки беруть там активну участь індивідуально у всій громадській праці та головно організують і ведуть провід на господарському-кооперативному відтинку, де осягають величезних успіхів. Вони фактично створили „державу в державі”, як про це тоді говорилося.

У час другої світової війни, чи радше після неї вже на скитальщині в Західній Європі українські комбатанти мали змогу згуртуватися у своїй організації, однак не змогли створити центральної організації, а організували кілька гуртів в оперті на колишні різні військові формaciї з різного часу. Здебільша ті організації співпрацювали, хоч деякі з них, на жаль, стали прибудівками партій. Зате наші товариши зброй, що по першій світовій війні знайшлися в Америці, виконали велику працю — зорганізовано.

У 1925 році організують тут у Філаделфії першу взагалі українську комбатантську організацію під назвою „Перший Стрілецький Гурток”, а в рік пізніше, на Першому З'їзді колишнього стрілецтва в Нью Йорку оформилася перша центральна організація українських комбатантів з назвою „Українська Стрілецька Громада” з такими керівними органами: Головна Управа: д-р Володимир Галан — голова, Дмитро Перчак — заст. голови, д-р Павло Дубас — рек. секретар, Теодор Свистун — фінансовий секретар, Григорій Грищишин — скарбник. Члени Ширшої Управи: Дмитро Галичин, Іван Гельнер, Стефан Куропась, Осип Луцейко, Іван Побуцький, Ярослав Чиж, Олекса Смик, Василь Шкрабало. Товариський Суд: Михайло Федитник, Микола Гарас, Евген Ляхович. Контрольна Комісія: Роман Пристай, Еміль Тарнавський, Микола Боробець.

За Стрілецькими Гуртками в Філаделфії й Нью Йорку зорганізовано ще такі Стрілецькі Гуртки: Пітсбург, Клівленд, Дітройт, Шамокін, Скрантон та Ньюарк.

Колишні українські вояки, згуртовані в Українській Стрілецькій Громаді брали незвичайно живу участь в праці української спільноти в ЗДАмерики, держучи при цьому живі зв'язки та допомагаючи організаціям на рідних землях, а зокрема УВО.

Великою заслугою Української Стрілецької Громади було зорганізування допомоги воєнним інвалідам. За десять років до другої світової війни зібрано на ту допомогу 44.500 доларів, крім того за ініціативою Української Стрілецької Громади в тому самому часі зібрано на придбання Дому Українського Інваліда у Львові 31.850 доларів. Беручи під увагу невелику кількість членів Української Стрілецької Громади — найбільше було 129 членів — то це дуже значні успіхи.

Члени УСГ-ди організують та проводять всім життям української спільноти в ЗДА. Самі прізвища кол. українських вояків, що займали чи ще тепер займають провідні місця в наших центральних організаціях, говорять за пророблену велику працю. Назовемо кілька прізвищ: д-р Володимир Галан, пок. д-р Лука Ми-

шуга, Дмитро Галичин, Антін Батюк, Степан Куропась, пок. Ярослав Чиж, Евген Ляхович, чи філаделфійці — д-р Павло Дубас, Теодор Свистун і Дмитро Пасічник.

25 років після свого існування Українська Стрілецька Громада стала базою об'єднання і новоприбулих зі скитальщини до ЗДА кол. вояків. 9-го жовтня 1949 року в Нью Йорку відбувся З'їзд українських комбатантів, на якому було прийнято назву „Об'єднання бувших Вояків Українців в Америці”. ОбВУА чисельно скріплена, старалася продовжувати працю організації, яка у своїй підбудові оформилася у 15-ти Відділах з коло 800 членами.

Після 1-го З'їзду кол. українського вояцтва зорганізовано в жовтні 1949 року перший Відділ ОбВУА в Філаделфії. На Основуючих Зборах, які відбулися під проводом д-ра Лева Шанковського, як председника і Романа Лесика, як секретаря, взяло участь 28 побратимів, а в тому кількох членів Першого Стрілецького Гуртка. Вибрано Управу Відділу: Іван Поритко — голова, д-р Олексишин — заст. голови, Роман Лесик — секретар, Лев Шанковський — культ.-осв. референт, Василь Яців — скарбник. Управи того Відділу мінялися: в 1954 році був обраний на голову д-р Володимир Рудницький, відтак Управу очолював д-р Микола Рибак, дальше побр. Микола Алексевич, пізніше сл. п. д-р Антін Княжинський, а тепер знову д-р Микола Рибак.

Загальний перегляд праці нашого Відділу ОбВУА за 10 років показує, що Відділ старався виконувати свої головні завдання:

1. Осягнув об'єднання у Відділі 187 членів і є найбільшим серед всіх Відділів ОбВУА.

2. Плекаючи традиції визвольних змагань українського народу, за які ми боролися в роках 1914 до 1921 рр., старався передати їх нашій молоді.

3. Третім важливим завданням — це допомога і опіка нашими воєнними інвалідами і тими нашими побратимами, що не всілі працювати. Наш Відділ гідно сповняє це важне завдання. Від часу зорганізування Суспільної Служби Комбатантів — він веде перед у листопадовій збирці на допомогу нашим воєнним інвалідам, збираючи в кожній збирці не менше 1.000 дол.

В рамках нашої комбатантської організації гуртувалося і діяло в користь рідного народу українське жіночтво. Гуртувалося від зарання Української Стрілецької Громади, діяло, як її допоміжна частина. В нашему Відділі ОбВУА бачимо спробу оживлення Жіночої Секції в 1953 році та продуктивне пожвавлення наступило щойно 1959 і продовжується в 1960 році, коли до проводу цієї Секції увійшли пані Тамара Омелюсік, Олена Дяченко, Марія Вовк-Урбан, Наталя Гонта, Ніна Матвіїв і ін. Жіноча Секція нашого Відділу в останньому часі оживила всю діяльність цілого Відділу, що було яскраво підкреслено у звітах на Загальних Зборах Відділу ОбВУА.

Далішою ціллю нашого ОбВУА було співпрацювати у повній гармонійній згідності зі всіма українськими громадськими організаціями для творення єдиного фронту та спільнотого виступу перед американським сві-

том. Наше ОБВУА тісно співпрацювало з центральними установами УККА і ЗУАДК. Наші члени-побратими по усіх Відділах найбільше зібрали до УНФонду, а тут у Філаделфії за один минулий рік зібрали на цей народний фонд $\frac{1}{3}$ з 7.600 доларів. Активно співпрацювали також зі ЗУАДК-ом, напр., за час головства у Відділі побр. Миколи Алексєвича зібрано і відслано до Європи понад 50 великих скринь одягу.

За понад 35 років існування нашої комбатантської організації у Філаделфії, а 10 років від часу, коли-то у своїй масі включилися до неї „новоприбулі”, ОБВУА проводило всю діяльність на принципі понадпартійності і традиції визвольної боротьби за українську державу. ОБВУА дає своїм членам повну свободу в по-

літичному діянні, а зусилля своєї організації зуживає на реалізацію неспірних цілей. — ОБВУА об'єднує усіх кол. українських вояків, що не словом а чином виявили прагнення — добути українському народові волю. ОБВУА — з особливою пошаною піклувалося українськими воєнними інвалідами, вдовами й сиротами по Тих, що впали в збройній боротьбі. ОБВУА — прагне передати поколінням традицію років слави Українських Збройних Сил. ОБВУА — прагне на цій традиції виховувати й теперішнє покоління. ОБВУА і дальше буде змагати до повної консолідації усіх українських сил на платформі добра українського народу.

З ДІЯЛЬНОСТИ ГОЛОВНОЇ УПРАВИ ОБВУА

21 січня 1961 р. відбулось у Філаделфії, у домівці ЗУАДК-ту, засідання Головної Управи ОБВУА, на якому були приявні такі її члени: д-р В. Галан, д-р Г. Козак, І. Поритко, Ю. Лопатинський, І. Вишневецький, І. Кедрин-Рудницький, І. Сарахман і М. Кривопуск, та крім них голова Контрольної Комісії д-р М. Рибак, голова Комісії охорони могил І. Остапяк і голова В-ва „Червона Калина” д-р. П. Постолюк.

Найбільше уваги на засіданні присвячено справам зв'язку між Головною Управою і окремими Відділами та організаційного журналу „Голос Комбатанта”. Інж. І. Поритко у діловому звідомленні інформував, що після останнього засідання з 17 вересня 1960 р. протокол якого відчитано й затверджено, видано обіжник, проте Відділи не послухали доручення — призначити для справ „Голосу Комбатанта” окремого референта, або, зробивши це — Головної Управи про це не повідомили. Проте водночас у Відділах була жива діяльність. Всі Відділи взяли активну участь у Листопадовій збирці. Хоч на час того засідання не було ще остаточних вислідів збирки, проте вже було видно, що збирка в 1960 р. була краща, як в попередньому, бо вже досі переслано до Суспільної Служби \$4.000. Зате на інших відтінках — відношення Відділів до Централі — куди гірше. Мінімальний вплив членських внесків можна б пояснити хіба тим, що з початком 1960 року багато Відділів вирівняли свої залегlosti і тепер треба поновити цю акцію. З-посеред усіх Відділів не реагує на листи тільки Відділ у Боффало. Зате багато інших звернулись за вступними заявами та зголосили приступлення нових членів (Шикаго, Рочестер, Нью Йорк, Дітройт, Філаделфія, Клівленд, Честер). Нарікання на брак контактів Головної Управи в Відділах були з Ньюарку, Нью Йорку і Честеру. Доповідач твердить, що ці нарікання не справедливі. Крім кореспонденції, видано вже чотири обіжники. І. Вишневецький, скарбник, стверджує, що від останнього Делегатського З'їзду, се 23 квітня мин. р., до кінця року вплинуло до центральної каси взагалі тільки 46 доларів, коли водночас розходи були на \$724.68. Правда, скарбник признає, що на самому Делегатському

З'їзді й у зв'язку з ним зроблено поважні вплати. Коли Відділи залягають з віплачуванням своїх внесків, то це вина відділових скарбників. Внаслідку неплатчення внесків — тратиться членів, бо члени з величими залегlostями відтягаються від активної діяльності у Відділах, — навпаки — найактивніші члени ті, що точно платять свої невеличкі грошові зобов'язання. В січні 1961 р. поступили вже членські внески з Дітройту, Філаделфії, Нью Гейвену і Ньюарку. Д-р М. Рибак, як голова Комісії Пропам'ятного Хреста пригадує подробиці конфлікту між Братством УСС і ген. А. Вовком у Виконному Органі УНРади з приводу первого проголошення в цій справі, та інформує, що 24 листопада 1960 р. Комісія виславла до ген. А. Вовка листа, післявши відписи до през. д-ра С. Витвицького і голови Вик. Органу М. Лівицького. Пояснює, що річ іде про право до Пропам'ятного Хреста тих УСС-ів, які не вийшли в склад УГА, себто служили від 3 серпня 1914 р. до 3 листопада 1918 р., після того або були звільнені, або перейшли до цивільної служби в УНР, або вийшли до інших формacій. Ред. І. Кедрин і д-р. П. Постолюк реферували справи „ГК”. Безпосередньо розсилається 800 примірників журналу, плюс 110 до Відділів. 322 члени ОБВУА не заплатили впродовж двох років за журнал нічого. Найкраще вів'язуються зі своїх зобов'язань за журнал Відділи в Честері, Рочестері, Нью Гейвені і Філаделфії. Після виміні думок рішено одноголосно продовжувати видавання журналу; розіслати обіжник до всіх членів організації з запитом, чи вони бажають собі надати свого журналу та, в позитивному випадку, з закликом прислати найменше по 2 доларя. Вказано на потребу покласти в редакційному матеріалі журналу більший натиск на актуальній військово-інформаційний сектор. Рішено розіслати книжку д-ра М. Стакова членам з закликом присилати за неї добровільні датки. Крім цього заторкнено ще справи одностайного хреста на могилах кол. вояків, святкувань різних роковин, музею й архіву й ін. У дискусії забирали слово пп. І. Остапяк, д-р М. Рибак, О. Сарахман й інші члени ради.

Іван Струк

ДО ІСТОРІЇ ПАРКУ ГАРМАТНОЇ БРИГАДИ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ

Мені все здавалося, що мої спомини з історії Парку Гарматної Бригади СС не будуть цікаві для історика, тому їй нічого не писав про це. Однак, вкінці, я прийшов до переконання, що їй найменші деталі творять історію. А тому, що я ще може одинокий живучий свідок історії цього Парку, дозвольте мені дещо з пам'яті списати.

Як десятник УГА я силою різних обставин знайшовся в Парку Гарматної Бригади СС, який стаціонував у Волочиськах. Це було з початком січня 1919 р. Хто був тоді командантом Парку — вже не пам'ятаю.

Мене приділили до канцелярії, як діловода з платнею поручника. Завданням парку було доставляти амуніцію, головно гарматні стрільна, одяг і харчі на фронт. Організування таких запасів з початку 1919 р. не було тяжкою проблемою. Відтак, під літо, ми мусіли здобувати амуніцію чи інші артикули дорогою виміни серед селян.

Наш Парк порушувався поїздом або возами. Ми робили зигзагуваті дороги, залежно від обставин на фронті. Ми були в Проскурові, Жмеринці, Житомирі, недалеко Вінниці і по менших довкільних місцевостях, і приготовлялись їхати до Києва, коли Армія УГА і УНР ввійшли до нього.

З відступом Українських Армій з Києва, ми почали значити свою дорогу на захід, лишаючи за собою з нашого Парку тифозних стрільців і старшин по шпиталах. Першою жертвою епідемії з нашого Парку був командант, якщо не помиляюсь щодо ранги, сотник Дунін-Борковський. Це був високий і стрункий мужчина, бльондин, шляхетної і лагідної вдачі. Колишній російський старшина, мало володів українською мовою. Відносився до старшин і стрільців дуже коректно. Не знаю, чи він був посвячений з пізнішим львівським і познанським воєводою Пйотром Дунін-Борковським, який — до речі — ставився до України й українців дуже пристойно. Після його перевезення до шпиталю, я вже його більше не побачив.

Після того командантом Парку став поручник Левицький. Він походив з священичої родини з Чорного Острова під Проскуровом.

Старшиною телефонічних зв'язків був Шевченко. Як і коли він відійшов з Парку, і що з ним сталося — не знаю.

Ми знову вернулися до Жмеринки, де довго не попасали, бо наш фронт посувався на захід. В дорозі через Нову і Стару Ушицю і до Дунаївця наш стан вояків щораз топнів під тиском епідемії. Коли ми їхали з Жмеринки до Нової і Старої Ушиці, в листопаді, війська УГА і УНР миналися по тій самій лінії-шосе. Одні йшли до Денікіна, якщо не помиляюся, другі до поляків... З похнюпленими головами ми одні одних минали. Ми нічого не говорили, але в душі всі мали почуття сорому й жалю, що з вини політичного проводу не було тієї єдності, яка настала аж — за дротами.

В дорозі до Нової і Старої Ушиці захворів хорунжий Андрусечко (імени не пригадую собі). Він походив зі Львова. Я не хотів залишити його в шпиталі і спав з ним на одному ліжку. Я вже жартував, що мене тиф уже не вчепиться, бо я вже раз хворів ним, ще за Австрії. Приїхавши до Дунаївця, захворів на тиф і пор. Левицький. Лежачи в приватному, жидівському домі, недужий пор. Левицький покликав мене до себе і сказав: „Пане Струк, я маю до Вас повне довір'я і тому постановлю, щоби Ви далі сповняли обов'язки діловода і були фактичним командантом ПГБ СС. Я до хорунжого Хрещука не маю довір'я. Він буде тільки формальним командантом. На знак цього, передаю Вам печатку нашої Бригади”. І пор. Левицький не помилився щодо Хрещука. Хор. Хрещук скінчив був російську школу підпрапорщиків.

Пор. Левицький сказав, щоб його і хор. Андрусечка та хворих стрільців залишили в Дунаївцях і порушуватися далі... При тім просив дати знати його батькам, що я й виконав.

В дорозі, в сторону Проскурова, хор. Хрещук кількаразово накидався на мене з лайкою і сваркою, закидаючи мені, що то я, а не він, є командантом Парку, бо видаю всякі розпорядження і маю при собі печатку. Під його погрозами я передав печатку йому. Це була моя помилка. В поблизькому селі, в якомусь дворі, ми розташувалися на ніч. Хор. Хрещук з ін-

спектором Вольфом заночували в дворі. Я з магазинером-галичанином заночували в селі. Рано, в неділю, в грудні місяці, я побачив крізь вікно, як селяни тягнути вози та щось несуть. Я вибіг з хати і побачив чистий ярмарок. Хрешук продавав коні, вози, кожухи, одяг і все, що було в нашому запасі.

На мій запит, чому він все це робить, він відповів, начебто він діє за згодою інспектора Вольфа. (Інспектор Вольф прилучився до нас по дорозі між Дунаївцями і Проскуровом). Він продає тому, що стрільці вже від кількох місяців не дістають платні. Але в нього була інша думка. Він постановив продати все військове майно, взяти гроші і втекти до большевиків, які були недалеко. Коли я йому сказав, що він не має права продавати державного майна, тоді він накинувся на мене з лайкою, а селяни, почувши це, допомагали йому вигуками: „Галічанін, геть звідси, вбити його!” Я встиг вихопитись з обіймів „революційної” юрби і дібратається до валки, яка тягнеться долиною за селом в сторону Проскурова. Я оповів ту історію отаманові валки і той наказав взяти кількох стрільців з собою та пігналисся до того села. Там той старшина сказав Хрешукові, що він не має права продавати державне майно, і в імені УНР його арештував. Решту врятованого майна забрано до тієї валки. Що сталося з Хрешуком і інсп. Вольфом, не знаю.

Я подався до Чорного Острова, щоби сповнити прохання пор. Левицького, якого залишив був в Дунаївцях. Яка доля спіткала Левицького і Андрусечка, мені не відомо. За Чорним Островом на полі, серед зими, селяни напали на мене і відібрали револьвер, зняли добрий кожух і ледве пустили живого. З голоду і холоду я захворів. В такому стані я попав в польський полон.

У Волочиськах, коли в мене розвинувся тиф, один польський старшина хотів подати мені руку, але я перестеріг його, що я хворий на тиф.

З Волочиськ я пішов до шпиталю в Тернополі, а відтак нас хворих перенесли до Львова.

Так закінчилася історія Парку Гарматньої Бригади СС-ів, якого я був учасником від початку січня до половини грудня 1919 р.

Нарада в справі спільногого журналу

31 березня 1961 р. в Українському Народному Домі в Нью Йорку відбулась нарада представників Об'єднання б. вояків-українців в Америці і Братства кол. вояків I Дивізії УНА, як теж Об'єднання кол. вояків УПА, в справі зліквідування обох теперішніх військово-історичних журналів — „Вістей” в Мюнхені і „Голосу Комбатанта” в Нью Йорку — та покликання до життя на їх місце одного спільногого військово-історичного журналу, що був би органом всіх названих вгорі організацій. У нараді взяли участь: від Головної Управи Братства I Дивізії — д-р Любомир Ортинський, Ю. Тис-Крохмалюк, Олег Лисяк і В. Гриньох, — від Головної Управи ОВВУА — Іван Кедрин-Рудницький, Ю. Лопатинський (він же представник Об'єднання кол. вояків УПА), І. Вишневецький і д-р С. Ріпецький, як також директор „Червоної Калини” П. Постолюк.

Нарадою проводив ред. І. Кедрин, який поінформував, що ця зустріч прийшла у висліді принципових рішень Головних Управ презентованих тут комбатантських організацій про злуку існуючих журналів на новій базі та що зібрані мають за завдання підготовити формальну домову устійненням різних ділових подroбicy. Проскт формального договору буде виготовлений поза цію нарадою і він має бути схвалений та підписаний головами заинтересованих організацій. — Після того д-р Л. Ортинський зреферував висліди ширшої наради, яку переведено попереднього дня в гурті кол. вояків I Дивізії УНА над цими справами. Передискутовано справу Редакції майбутнього журналу, його назви, формату, розміру і т. п. Рішено, що пп. Гриньох і Постолюк мають перевірити друкарські цінні й виготовити кошторис. Рішено, що журнал буде появлятись надалі як квартальник, у форматі „Мілітері Ревю”. Після довшої дискусії над різними назвами, прийнято одноголосно назу новогого журналу „ВІСТІ КОМБАТАНТА”, погодившись, що в тій назві буде на зверху зазначена і злука і тяглість „Вістей” і „Голосу Комбатанта”.

Найбільше часу присвячено на передискутування редакційної сторінки майбутнього журналу. Одобрено принцип — не займати в журналі партійно-політичних позицій та про всякі такі внутрішньо-організаційні виступи, які мали б контрреверсний політичний характер, звітувати не на спільніх сторінках, а окремих, призначених для окремих комбатантських організацій, спільніків журналу. Говорено про взаємовідношення редакційного матеріялу: тематики модерного війська, споминів, історичних аналіз, нової історії України, рецензій і т. д. Говорено, врешті, що про технічне оформлення нового журналу. Рішено, що в справі підготовлення найближчих двох чисел нового журналу, має відбутись суто-редакційна нарада у вужчому гурті. Тоді й буде вирішений час появи нового журналу.

ХАЙ ЖИВЕ КОНСОЛІДАЦІЯ!

(Фейлетон)

В історичних аналах буде колись записано золотими буквами, що ця важлива операція була запланована на „Союзівці”!

Наши військові гинники зберігають покищо в строгій таємниці — де, саме, в котрій гастині американського шматка України влаштовано нараду, на якій зродилася ця далекозора концепція. В згоді з нашими визвольницькими концепціями, вона мусіла б відбутися на шпилі гори „Маківки”, ход так само могла б мати місце і над союзовим „Черемошем”, і коло басейну, і під зоряним небом, при звуках оркестри „Амора”.

Але не виклюгено, що ця конференція відбулась в клубі „Веселка”, за спільнотою, братньою барикадою, яку ми звикли популярно називати „барою”. Ось, за такою барикадою, могла б, на простий розум, уже давно засісти старша „война” з молодшою, тобто комбатанти й дивізійники, скріплени упістами, і по котрійсьтам серій з найmodернішої „Сіграм-7”, „о-піз до другої години”, подати собі руки, розцілуватись по-вояцьки і сказати:

— Друзі! Давайте, сконсолідуємося!

Так, ги так, наши вояки висунулись знову на голо перед „цивільною бандою”, цим разом на консолідаційному фронті! Знову блиснули світлим прикладом (і здоровим хлопським розумом!) нашим урядам, групам, партіям, пів-партиям і т. д. Бо ї справді: далі вже ділитись, розколюватись та відокремлюватись — немає куди, а то зайдемо з нашою політикою під дурного хату. Тому вояцтво всіх, безмала, наших Армій і Легіонів, всіх формаций і родів зброї, запогаткувало консолідацію найважливішого відтинку фронтової лінії, а саме — пресового.

Так, Друзі-Вояки! Преса — це наш бойовий авангард, наша, можна сказати, емігрантська нуклеарна зброя! „Голос Комбатанта” і „Вісті” Братства I-ої Дивізії УНА й досі були моцні журнали, та уявіть собі, що це буде за сила, коли вони об’єднаються, ги, тогніше, зіллються! Я радив би заздалегідь звернутись до наших штабових спеціалістів з Військово-Історичного Інституту, щоб придумали гідну назустрічі сконсолідований штуці...

Не знаю, ги в нашему воєнно-термінологічному словнику мають право громадянства такі

назви, як „панцерфауст”, або „базука”? О! то була б файна назва для такого журналу. Непогана і доволі модерна назва — „Ракета”, тим більше підходяща, що дехто з був. вояків пробує грати в теніс... Раз якось, припадково підслухавши розмову на цю тему заінтересованих, так сказати б, гинників, я піддав думку охрестити новий журнал... „Катюша”. Присутні друзі-дивізійники глянули на мене „цим оком, що на пса”, а один з них сказав мені „панське” слово. Йому, сердезі, в тій хвилині, напевно пригадалися Броди...

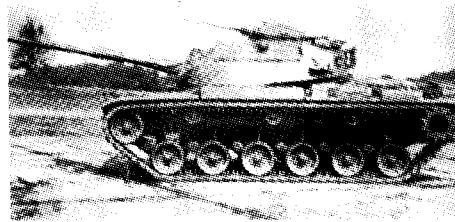
Ще невідомо, який буде склад редакційної колегії, все ж таки, на мій погляд, повинні в ній бути репрезентовані найважніші роди зброї, а передусім — кухня і пресова кватира. Вірю, що на сторінках журналу знайдуть pole до попису всі бувші воєнні звідодавці, а між ними — визнаний стратег Селепко Лавогка, який недавно, в своїх „Мудрих записках”, висловив таку пессимістичну думку:

„Нас щораз менше на світі. Мої старші колеги вже не живуть. Це — Олександр Великий, Богдан Хмельницький, Карло XII, Наполеон...”

Голова догори, друже Лавогко! Вправді Карло XII і Наполеон вже не живуть, зате — ми живемо, отже „шафа грас!” До милого побаження вже на сторінках цього нового, сконсолідований журналу, який, покищо, не охрещений, але який напевно здобуде собі славне ім’я в нашій журналістиці!

I к е р.

НОВИЙ ТАНК

Американська армія одержала на озброєння новий танк М-60, що поступівно заступить дотеперішній перстарілий вже тип М-48.

Новий танк важить 51 тонну, порушуваний 750-НР ділевим 12-цил. мотором. Озброєний 2 кулеметами і 105-мм гарматою. Залога складається з 4 людей. Скорість 32 милі на год. по дорозі, а 15 миль в бездоріжному терені. Може підійматися вгору під кутом 60°, перескочити на 3 стопи високу прямовисну стіну, а також переїздити убрід воду глибиною на 4 стопи.

ЗБРОЙНІ СИЛИ 15-ОХ ДЕРЖАВ НАТО

Оборона зорганізованого вільного світу проти комуністичної загрози полягає, як відомо, на принципі колективних пактів взаємної допомоги. Існують три такі військово-політичні блоки: Організація Північно-атлантического пакту (НАТО), Середньо-східній оборонний пакт, колишній Багдадський (СЕНТО), і Південно-азійський (СЕАТО). Однак наймогутніший і, так мовити, основний західній антикомуністичний блок — це НАТО, що охоплює 13 західно-европейських держав, ЗДА і Канаду. Тому й головний політично-пропагандивний наступ Москви йде завжди проти НАТО.

Хоча під безпосереднім командуванням Головної Кватири НАТО (ШЕЙП) під Парижем стоїть всього кругло 15 дивізій, себто коло половини того, що передбачалось при заснуванні НАТО в 1949 році, проте у випадку війни, Совети стояли б насправді проти таких збройних сил 15 членських держав НАТО, наводячи їх в найбільшому скороченні:

АНГЛІЯ: 614.200. Армія — 323.900, флота — 105.400 на 8 літаконосцях, 16 кружляках, 175 нищильниках, 42 підводних човнах і 228 інших, — летунство — 184.900 летунів.

БЕЛЬГІЯ: Під збросю — 120.000. Армія (суходільна) — 2½ дивізії, морська флота — 50 міноносців, летунство — 200 бомбардувальників.

ГОЛЛАНДІЯ: 130.000. Армія — 2 дивізії, флота — 1 літаконосець, 2 кружляки, 34 нищильники, 10 підводних човнів, 68 — інших, — летунство — 12 джетових ескадриль.

ГРЕЦІЯ: Під збросю 127.000. Армія — 12 дивізій, морська флота — 1 кружляк, 18 нищильників, 4 підводні човни і 40 інших, — летунство — 12 ескадриль з 400 джетовими і турбомоторовими літаками, разом на 20.000 летунів.

ДАНІЯ: 45.000. Армія — 1 дивізія, морська флота — 18 нищильників, 4 підводні човни, 36 міноносців, 20 патрульніх човнів, — летунство — 100 джетових літаків.

З'єдинені Держави: 2.400.000. — Армія — 850.000 у 14 дивізіях, флота — 600.000 моряків, 103 літаконосці, 68 кружляків, 421 нищильник, 930 допоміжних

і менших одиниць, 125 підводних човнів, — летунство — 825.000 у 105 т. зв. „крилах”, себто з'єднаннях по 12 до 35 машин.

ІСЛЯНДІЯ: не має власних збройних сил, полягає на американських.

КАНАДА: 120.000. Армія — 48.000 у 4-ох бригадах, флота — 20.250, 1 літаконосець, 2 кружляки, 30 нищильників, 3 підводні човни, — летунство — 52.000, 17 бомбардувальників, 4 ескадрилі на всяку погоду і 4 транспортні ескадрилі.

ЛЮКСЕМВУРГ: одна піхотна бригада.

НІМЕЧЧИНА: 206.000. Армія — 7 дивізій, флота — 1 нищильник, 2 підводні човни, 12 патрульних човнів, 40 міноносців, — летунство — 1 транспортна ескадрилья, 5 бойових і одна стежна. До 1963 р. Німеччина має мати 350.000 під збросю, в тому 17 дивізій, флота на 12 нищильників, 6 фрегат, 12 підводних човнів, 40 патрульних і 50 міноносців, та летунство з 1.000 джетових машин.

НОРВЕГІЯ: 40.000. Армія — 2 дивізії, флота — 12 нищильників, 5 підводних човнів, 20 інших, — летунство — 150 машин.

ПОРТУГАЛІЯ: 79.000. Армія — 54.000, флота — 10 нищильників, 3 підводні човни, 33 інших, — летунство — 400 джетових бойових машин.

ТУРЕЧЧИНА: 500.000. Армія — 22 дивізії, флота — 1 кружляк, 12 нищильників, 7 підводних човнів, 30 інших, — летунство — 400 джетових бойових машин.

ФРАНЦІЯ: 1.050.000. — Армія — 800.000 плюс 65.000 країової гвардії, флота — 75.000, 1 літаконосець для гелікоптерів, 6 літаконосців, 2 лінійні, 6 кружляків, 92 нищильники, 32 підводні човни, 16 інших, — летунство — 150.000, головно в джетових ескадрильях типу „Містерс”.

**

Не названо тут засекреченого числа ракетних з'єднань і не специфіковано, напр., атомово-підводних човнів із атомовими ракетами „Поляріс”. Названі цифри стосуються теперішнього мирного часу. Очевидно, що у випадку війни й мобілізації — вони збільшуються кругло п'ятикратно.

РЕЦЕНЗІЇ

Михайло Курах

НОВІ ПРИЧИНКИ ДО ІСТОРІЇ УГА

(Закінчення)

Стаття сот. Левицького внаслідок свого тенденційного підходу вимагала б окремого обговорення. Тут обмежимось до спростування лише деяких фактів.

Закидувати Урядові УНР та Командуванню Армії УНР, що вони сліпо вірили в справедливість та надіялись на поміч Антанти, це повторювати ці гріхи, якими найбільше грішив Уряд ОЗУНР, а відтак Диктатор зі своїми дорадниками. Про ці факти можна знайти багато матеріалу в цій самій книжці, що і в ній вміщена дискримінаційна стаття сот. Левицького. Авторо-

ві ніхто не дав права дискримінувати українське населення Наддніпрянщини, його Уряд та Армію та писати про „невміння Директорії й Уряду УНР зорганізувати державний апарат відповідно до виїмного важливих завдань” (ст. 485), бо це менше в цім напрямі зробила галицька Диктатура. Нема найменших доказів на те, що „політика Уряду УНР була виразно спрямована на союз (федерацію) з Польщею”, як про це Автор твердить на ст. 487. До тієї самої категорії легідодушних закидів належить зарахувати твердження

Автора про „безплянове експериментування витривалістю жовніра” (ст. 488), бо УГА була під безпосереднім впливом і зверхністю Диктатора Петрушевича і ні Уряд УНР, ні Штаб Дієвої Армії не могли розпоряджатись нею без згоди Диктатора. Тому закиди про „експериментування” належить скерувати на адресу тих чинників, які всупереч актові про соборність намагалися вивести УГА за Дністер і в Чехословаччину, відтак в Румунію, а змущені перейти за Збруч, почали водити армію від одного союзника до другого, щоб урешті скапітулювати перед поляками.

Вже сот. Хробак у своєму нарисі про інтендантуру УГА (ст. 262-267) подає цікавий матеріал про те, яку велику матеріальну допомогу для УГА давав Уряд УНР, а отаман Клюн в нарисі про „Армійський Вишкіл УГА” (ст. 365-367) подає, що збіжжеві запаси УГА були такі великі, які забезпечували на довший час УГА, а „понадто відправлено 100 вагонів молочного збіжжя до Головного Постачання Дієвої Армії”. Тому ніяк не приходиться говорити про те, що Уряд УНР не дбав про забезпечення УГА та кривдив її чимнебудь, бо ця армія в багатьох випадках мала першенство в різних приділах, щоби не було непотрібних нарікань зі сторони Диктатора Петрушевича та його оточення. Хто мав до діла з фронтовими частинами УГА і Дієвої Армії УНР, той міг наглядно переконатись про стан тих частин, їх виряд та забезпечення. Вояцтво УНР також не ходило в парадних мундирах, воно також терпіло від всяких недостач і гинуло від різних пошестей. Причин такого стану не треба приписувати „нездарності” чи „недбайливості” Уряду УНР, бо тогочасна політична і мілітарна ситуація не давала зможи добути це майно з заграницьких країн, а власного не було.

Всі ці закиди на адресу Уряду УНР і Верховного Командування Дієвої Армії висувається хіба на те, щоби вказати на безвихідне положення УГА та конечність договору з Денікіним. Але його нічим не можна виправдати, бо і сам Автор говорить „про недалеке заломання Добрармії під ударами повстанців і большевиків” (ст. 493). Якщо таке переконання було, то чого було договорюватись з Денікіним та послаблювати загальний український фронт? А якщо той договір вже з історичної перспективи нічим не оправданий, то на віщо в його обороні писати такі статті, які в основному розминаються з правдою, дискредитують Уряд УНР, його армію та само населення Наддніпрянщини? І дуже прикро, що власне такі статті виходять з-під пера старшини УГА, що вони друкуються в книжці, яка має послужити матеріалом до історії наших визвольних змагань...

Стаття д-ра Н. Гірняка — „Українська Галицька Армія в союзі з червоними” (ст. 515-533) це загальний перегляд його більшої праці — „Останній акт трагерії УГА”, що недавно з'явилася на нашому книгарському ринку. На жаль в цю цікаву статтю вкрадлося декілька таких самих помилок, які знаходимо на сторінках вищезгаданої книжки. А щоб вони не закорінились на

сторінках нашої історіографії, на них належить вказати, щоби „баламутство не ширилося”*).

Автор статті, згадуючи про українських боротьбістів, помилково також окреслює тією самою назвою і російських лівих есерів (ст. 518-519), хоч в дійсності ці російські есери звали себе „борьбистами”, а ця назва походила від їх партійного органу „Борьба”. Воно вірно, коли цю назву тлумачити на українську, але з погляду історичного не відповідає дійсності. Тому вияснення конечне, бо у читача мало ознайомленого з тими справами може скластися переконання, що була партія російських боротьбістів, а українські боротьбісти це тільки якось група, що відкололась від боротьбістів російських.

Також помилкове твердження, що договір з большевиками був підписаний в дні 31-го грудня 1919 р., про що вже згадувано. Само питання і текст договору з большевиками обмірювалось на пленарному засіданні Революційного Комітету УГА в дні 31-го грудня 1919 р., але договір підписано наступного дня, тобто 1-го січня 1920 року. До тих справ зовсім не були причасними галицькі комуністи й укапісти (Українська Комуністична Партія), бо галицькі комуністи в тому часі щойно починали організовуватись, укапісти також щойно оформлювали свою організацію і ми з ними ще не мали організаційних зв'язків. Правда, були персональні зв'язки з представниками укапістів у Вінниці Войціховським, але він не мав офіційного мандату на будь-які пересправи з нами. Мав такий мандат представник російських лівих есерів „борьбистов” — Сергій Власов, який брав участь у наших розмовах з большевиками і вкінці брав участь в складенні та підписанні договору з большевиками. Як мандатори большевиків (офіційно вони виступали як представники Радянського Уряду України та повновласники Центральних Комітетів комуністичних партій — большевіків і боротьбістів) виступали — Андрій Хвиля й Кость Ковтунович, вони й підписали той договір в дні 1-го січня 1920 року. Інших мандаторів політичних партій не було. Від Ревкому УГА той договір підписали: Григорій Давид, Никифор Гірняк, Федір Конар, Осип Гачкевич, Михайло Балицький, Михайло Опока, Михайло Курах, Василь Чайківський, Андрій Музичка, Михайло Козоріс, Микола Угрин-Безгрішний і Омелян Паліїв.

Інших справ порушених в статті д-ра Гірняка не торкаємося, бо про них треба говорити окремо.

В статті о. Ізидора Сохочинського, підхор. УГА, — „Польський Штаб ЧУГА” (ст. 534-537) також знаходимо кілька помилок, які належить виправити, щоби вони не затемнюювали історичної правди. На ст. 536 подано, що II-ий корпус перетворено в III-тий бригаду, що є очевидною помилкою, бо фактично III-ий корпус був реорганізований в III-тий бригаду. На цій же сторінці подано таке: — „До всіх частин приділено політичних комісарів, яких завданням було виховувати членів ар-

*) Автор цієї рецензійної статті надто близько стояв тих справ, що про них згадує д-р Гірняк в цій статті, тому почувається до обов'язку спростовувати деякі помилки.

мії в комуністичному дусі", а ще нижче знаходимо таке твердження: — „Ширив також комуністичну пропаганду видаваний в Балті для армії орган — „Червоний Стрілець"..."

Ці твердження Автора треба вияснити і спростувати, бо так воно не було. Перших політичних комісарів армії призначив Революційний Комітет УГА у Вінниці і серед них не було активних комуністів, в загальному це були люди зовсім безпартійні, переважно самі старшини. Навіть з приїздом Затонського і Польового Штабу ЧУГА цей стан не дуже змінився, бо серед галичан не було такого комуністичного активу, яким була б змога обсадити всі комісарські становища. Затонський ще не важився на те, щоб на ці становища ангажувати комуністів російських або українських з Наддніпрянщини. Але ситуація почала змінюватись після того, як група галицьких комуністів, очолювана Коханенком, об'єдналася з такою ж групою Порайка і створилася „Комуністична Партия Большевиків Прикарпаття", бо такою була її офіційна назва. Вона й перебрала на себе обов'язок „політичної роботи" серед галичан і своїми членами стала обсаджувати комісарські становища в рядах ЧУГА. Серед тих комісарів були коньюнктуральні комуністи, але назагал це були люди з погляду національного певні, які нічим не скомпромітували себе в рядах ЧУГА. Комісари типу Михайла Барана та Якова Струхманчука належали до дуже рідких винятків. Можна б навести цілий ряд прізвищ з числа тих комісарів ЧУГА, які залишилися у живих та перебувають у вільному світі, а серед них знайдете людей, які мають свої заслуги у нашому військовому та громадському житті. Тому не лицює писати таке, що ці люди могли „виховувати членів армії в комуністично му дусі та стежити за їх поведінкою". Також не можна писати про те, що „ширив комуністичну пропаганду видаваний в Балті для армії орган „Червоний Стрілець" (ст. 536), бо так воно не було. Не можна говорити про „комуністичну пропаганду" газети, яка у свою 1-му числі з дня 6-го січня 1920 року писала таке: — „Тодішня Червона Армія виступала на Україні в ролі окупантів і ставилася ворожо до національних прав Українського Народу, а це викликalo серед Галицької Армії, де національна свідомість стоїть дуже високо, всяке негодування". Кінцевий висновок тієї статті був такий: — „Ми хочемо також стати хояїнами на нашій землі, ми хочемо прогнати ворога з власної хати". Де ж тут комуністична пропаганда? ..

Про справи, зв'язані з видаванням і редактуванням „Червоного Стрільця", ми вже згадували, тому нема потреби повторюватись. Тут ще раз пригадуємо, що „Червоний Стрілець" виходив у Вінниці, а не в Балті. Правда, були спроби перенести це видавництво до Балти, але вони не повелись і дальший розвиток подій усунув саму потребу видавання тієї газети.

З'їзд, що про нього Автор згадує на ст. 537, не був з'їздом „делегатів комуністичних ячейок при галицьких фронтових і запільніх частинах", бо в дійсності він був скликаний як „з'їзд поліробітників ЧУГА" і на той з'їзд галицькі частини мусіли вислати своїх представників. Тому, що ця справа ще не була охоп-

лена і не могла бути строго контролювана большевиками, галицькі частини вислали навіть і таких своїх членів, що не були „поліробітниками", стояли останньою політичного руху, але хотіли використати цю корисну нагоду та побачити Київ. Тому в число тих „деплегатів" попало багато старшин, але мало підстаршин, ще менше стрільців. Серед делегатів було багато таких старшин, що не мали нічого спільного з комунізмом, ось хоч би згадати таких: Омелян Паліїв, Дмитро Паліїв, Остап Павлів, Евген Яворівський, Микола Яцків, Михайло Турок, Степан Індішевський, Семен Ткачівський, Микола Волошин, Яків Грех, Дмитро Бурко, Степан Середа та цілий ряд інших. А вже зовсім смішним виглядає твердження Автора про те, що „З'їзд мав вибрати радянський уряд для Східної Галичини", бо як міг випасти вибір того уряду з-поміж випадково зібраних делегатів? Зрештою ніхто й ніколи не вибирав ніякого уряду для Східної Галичини, бо такі вибори були б дуже ризиковними для большевицької окупаційної системи. „Радянський уряд для Східної Галичини" дійсно був створений літом 1920 року в часі большевицького походу проти Польщі, але він постав не з вибору, тільки з призначення. Ведення галицьких справ Москва доручила Затонському, а він вже і добрав собі співробітників та створив „уряд". Автор перепутав справи виборів до київської ради робітничих і солдатських депутатів з виборами до місцевої „Думи", хоч по ній у тому часі вже й помину не було. Як же Конар міг повалити кандидатуту большевицького кандидата Порайка, коли її піддержували большевики? В часі воєнного терору це було виключене. Якщо в тому часі у Києві було понад три тисячі галичан, як про це пише Автор, і вони мали право виставити свого кандидата до советів, або до „Думи", то в якому процентовому відношенні до загалу київського населення були самі галичани та їх кандидат? Щось воно не ясно в цій стилізації Автора, його виборчій аритметиці, твердженнях і висновках.

Чергова стаття — „Галичани в Одесі", що її автором є д-р Бемко (ст. 538-544) вимагає таких коректив: 45-та совєтська дивізія була звичайною піхотною дивізією з додатком відповідних допоміжних частин, а не дивізією „червоної кавалерії", як про це пише Автор.

„Ліві ес-ери" — це ж і є ці самі українські борцівські і російські борцівські, що про них ми вияснюювали в обговоренні статей сот. Станіміра й от. Гірняка.

В статті д-ра Володимира Клодницького, отамана артилерії УГА, „Галицька залога в Хмельницьку і Українська Краєва Рада" (ст. 545-546) про саму залогу сказано дуже мало, дуже мало уваги присвячено і самій Раді, яка намагалася стати урядом та виконувати державні функції. Про цю Раду зустрічаємо лише самі згадки і натяки у різних авторів, але досі ще ніхто не написав щось основнішого про її генезу, про її створення і саму діяльність. Автор, що був членом тої Ради, міг сказати дещо більше про ці справи, бо напевно був з ними впovні ознайомлений.

В статті — „Сумерк УГА" (ст. 547-552), що підписано ініціалами В. К. находимо ще одну фальшиву

версію про підписання договору з большевиками, а в ній подано: — „Дня 12 січня 1920 року підписано військовий договір УГА із ХІ Советською Армією. Делегати Ревкому заарештували в Рибниці над Дністром ген. О. Микитку та ген. Ціріца й передали їх большевикам”. Ми вже вияснювали про те, що договір був підписаний в дні 1, а не 12 січня 1920 року, томуне будемо повторюватись. Якщо „однозгідності в тому, щоби „перейти” до большевиків, не було”, якщо цю справу „вирішила Вінниця”, то чим пояснить Автор той факт, що вся УГА приєдналась до того договору з большевиками? Справа арештування генералів — Микитки й Ціріца — доволі докладно вияснена от. Шухевичем у його споминах.

Автор твердить, що „протибольшевицькі настрої були поширені більше в 3-ій бригаді”, але такі самі настрої панували також по інших частинах УГА. Якщо вони були „поширені найбільше” у цій згаданій бригаді, то чим пояснити той факт, що ця бригада не виступила проти большевиків рівночасно з бригадою от. Шепаровича, хоч він і спонукував її до такого виступу? А в яких це частинах УГА були політичні комісари „неслов'янського походження”, що про них Автор згадує у своїй статті? Щоб не бути голословним, належало подати ці частини УГА, що в них діяли ці комісари „неслав'янського походження”, бо ми вже згадували про те, як і ким обсаджувались ці комісарські пости.

Гачкевич (четар, а не поручник) був випадковою жертвою большевицького терору, але ніякого повстання він не очолював.

В статті д-ра Бемка — „Ліквідаційна Комісія УГА” (ст. 556) належить спростувати, що в III-ій бригаді не було жадного повстання проти большевиків, ця формація числилась з реальними обставинами і тому не приєдналась до виступу кавалерійської бригади от. Шепаровича, хоч він і агітував за таким виступом. В переході через Бергдорф, де містився штаб III-ої бригади, бригада Шепаровича арештувалася і розстріляла двох молодих галицьких комуністів — Дідуника і Кая, які випадково попали в Бергдорф і зовсім не були політруками.

В статті Д. М. — „Перехід групи Кравса до Чехословаччини” (ст. 590-531) належить спростувати, що батерію, яка складалася з недобитків 2-го гарматнього полку ССів, командував сот. Володимир Зарицький, а не Зубрицький. Про той перехід багато цікавого матеріалу подав сот. О. Думін у своїй статті, що була надрукована в 9-му ч. Збірника „За Державність”, рік 1938. Цим матеріалом користувався і автор того нарису — Д. М., але спрофанував його своїм баламутним стилем і тенденційним насвітленням.

В статті Л. Шанковського належить віправити помилку на стор. 606, бо командантом 13-го полку був от. Михайло Дибуляк, от. Роман Волощук командував 14-им полком, про що можна дізнатись і зі споминів от. Шухевича.

Якщо Долинський Роман, хорунжий УГА (ст. 659) в бою під Києвом був „смертельно ранений”, то яким правом він жив і перебував на терені ЗДА??

Це були б наші загальні завважи до книжки „Українська Галицька Армія”, що зредагована і видана накладом хорунжого УСС Дмитра Микитюка. Ідея видання такої книжки зродилася серед деяких кругів старшин УГА, які остались в живих та перебувають в країнах вільного світу, вони й виявили добру волю видати колективний твір про бойові дії тієї армії, яка поклала велики жертві в боротьбі за наше національне й соціальне визволення, за соборність і державну незалежність України. Тому було створено Редакційну Колегію, яка мала зайнятися редактуванням такої пропам'ятної книги. Для тієї цілі змобілізовано цілий ряд авторів, які брали участь у визвольних змаганнях і про ці змагання могли подати цікавий матеріал, висвітлити не одну цікаву подію і через те збільшити матеріал до історії визвольних змагань. Були поділені ролі та почалася переписка з поодинокими авторами, які взялись підготовляти матеріал до цього видання. В цій роботі багато ініціатив виявив і сам видавець — п. Дмитро Микитюк. Але в міру напливу матеріалу побожні наміри ініціаторів та редакторів книги стали входити в колізію з поглядами видавця, який вже не обмежувався до ролі видавця, а рішив стати ще й начальним редактором, тому перестав числитись з Редакційною Колегією. В дальшому процесі такої „співпраці” між Колегією і Видавцем дійшло до того, що Колегія перестала існувати і вся справа опинилась в руках одної особи, тобто п. Микитюка. Зле сталося, що Редакційна Колегія, не маючи змоги договоритись з п. Микитюком та наладнити цілу справу, ще поки перестала діяти, не подала до преси відповідного вияснення. Мовчазне уступлення Ред. Колегії дало змогу п. Микитюкові повести роботу за власною вподобою і видати книжку, з якої не велика користь для нашої історіографії, бо в багатьох випадках компромітує нас і самому видавцеві не приносить великої чести. П. Микитюк, як редактор, дуже довільно розпорядився матеріалами, що його слали поодинокі автори. Відкидав усе те, що не підходило під його смак, що не годилось з його розумінням справи. Речі інших авторів „переробляв” на свій лад, скорочував і давав ім своє насвітлення, що в багатьох випадках обезцінювало працю не одного автора. Мовчанкою зував тих авторів, які домагались звороту своїх рукописів, матеріалу. Внаслідок такого поступування вийшла книга, яка в карикатурному світлі представляє визвольні змагання України. Немає змоги вичислити всі недоліки тієї книги, бо щоб вичислити їх та віправити — то для цього належало б писати другу таку книгу. Реасумуючи, додходимо до таких кінцевих висновків:

1. Книжка п. Микитюка не має загального хребта, ідейного підложжя, в ній безмірна ідеалізація одних явищ і сторін переплітається з дискримінацією других. Немає вірного відтворення історичного значення УГА, ролі її командирів та політичного проводу на всіх етапах розвитку та бойових дій тієї армії.

2. Вільшість статей, що ввійшли в цю книгу, характеру льоакального, тобто галицького, в деяких випадках навіть антисоборницького. Навіть не хочеться вірити, що такі статті могли вийти з-під пера тих стар-

шин УГА, які своїми збройними ділами реалізували соборницький акт з дня 22 січня 1919 року. А якщо такі статті і з'явилися, то сміємо припускати, що вони вийшли з-під редактора-видавця.

3. Соціологічна парадоксальність цього твору, тобто книжки про УГА, особливо впадає в очі через те, що в ній навіть не слідно розвиткових тенденцій до консолідації наших сил політичних і мілітарних, економічних і культурних. Без підкреслення наших соборницьких зусиль — книга перестає бути матеріалом до студій над нашою героїчною епохою.

4. З книги зовсім не слідно, щоб яканебудь з наших політичних концепцій і стратегічних планів були продумані до кінця, до якогось логічного висновку, щоб вони рахувались з реальними умовинами нашого внутрішнього положення, а також положення сумежних країн і ситуації на міжнародному терені.

5. Неузгідність в поглядах авторів у деяких статтях викликає різні суперечності, що не сприяє формуванню

важливості державницької ідеології. Неузгідність в термінології, датах, місцях і назвах, брак особового показника дійових осіб, що про них згадка в книзі, брак виказу місцевостей, що були тереном важливих історичних подій, утруднює користування книгою і тими матеріалами, які можна б використати в нашій історіографії.

6. Вражає хаотичність в стилізації і редагуванні, що затемнюють сам зміст і деяких користей статей, а погана мова й правопис збільшують недоліки і в цій зовнішній ділянці.

Внаслідок тих основних недоліків, книгою можуть користуватись ці дослідники нашої доби, які добре ознайомлені з природою наших визвольних змагань і мають змогу користуватись також іншими джерелами з доби 1917—1920 років. Зате ця книга в руках наших ворогів може бути зброєю таки проти нас самих.

Д-р Володимир Бемко

ЗАВВАГИ ДО РЕЦЕНЗІЇ МИХАЙЛА КУРАХА НА КНИЖКУ „УКРАЇНСЬКА ГАЛИЦЬКА АРМІЯ”

На сторінках чч. 6 і 7 з 1960 р. „Голосу Комбатанта” помістив полк. М. Курах широку рецензію на названу книжку видання Д. Микитюка у Вінніпегу. Появою публікації, що відноситься до історії наших визвольних змагань він радіє. „Спогади учасників, творців і свідків тих змагань, це невичерпане джерело цікавих матеріалів — якщо спогади писані сумлінним з учасниками”. Радить, щоб поява таких публікацій належно провірювати і змісця справляти. Але, справляючи помилки з тієї книжки, сам теж допускається помилок.

На стор. 24-ї ч. 6 „Г.К.”, переповідаючи про другу Коломийську бригаду, твердить, м. ін., що в часі при мусової злуки з большевиками, комісарем при тій частині був пор. БУДЗ ВАСИЛЬ.

Твердження це не відповідає правді і тому хочу його теж змісця спростувати. Був при тій частині пор. Будз — але він звався ПЕТРО і ніколи не був комісаром, про що він сам говорить в своїх спогадах, друкованих у „Скітальці”. Петро Будз походив з Нових Кутів, був інспектором „Р.І.Ш.” у Львові. Щоправда, жив на світі Будз Василь, навіть свояк поручника, але він був за австрійських часів державним урядовцем, жив в Югославії і був відомий там як український громадський діяч.

В тому ж числі на стор. 26 М. Курах при статті „Кіннота Галицької Армії” пера Олександра Ганицького, переповідає її, при чому дорікає Державному Секретаріатові Військових Справ, що не використано якслід міжливостей створення полків кінноти, хоч не бракувало на терені Галичини вишколених кавалеристів, між ін. наводить коломийський 9 полк драгонів. А втім, знаю, що восени 1914 р. майже зникли кавалерійські бригади, тим більше, коли почалася позиційна війна в окопах. Мушу зазначити, що зокрема в Коло-

мії в 1918 р. не було коша 9 п. драгонів, не було там і вишколених кавалеристів.

В листопаді 1918 р. в часі обезброявання повертуючих австрійських військових частин з східного фронту, Окружна Військова Команда в Коломії зібрала около 2.000 військових коней. Не було зможи обійтися їх. Зорганізований артилерійський запасний гіш в Коломії забрав залидве частину з тих коней, зате більшу частину мусила ОВКоманда передати багатшим селянам, священикам та дворам з застереженням щодо кожночасного звороту їх військові. В тому часі трудно було назбирати піхотинців, не то кавалеристів. Такі фахівці, як активні старшини кавалеристи — от. Ерле, „рітмайстер” Ол. Ганицький, назіть не пробували організувати кавалерії.

З перспективи 40 років багато „недоліків” кидается в очі, але не вільно забувати тодішньої дійсності. В листопаді 1918 р. був загальний хаос, дика демобілізація. Вояцтво прямо кидало касарню і йшло додому. І пішки і залишницею. В запаснім коши 24 полку піхоти з приблизно 10.000 мужів осталось залидве пару сотень. Подібний стан був при 36 п. кр. оборони в Коломії. Тож великих зусиль докладала команда, коли заже 9 листопада відійшов під Львів похідний курінь з Коломії під командою пор. д-ра Блавацького.

В ч. 7 „Г.К.” при статті „Команда запілля і команда етапу” шан. рецензент докоряє мені за заввагу, що на Україні всякі партійці з Уряду УНР були ворогами регулярної військової служби” та повчає, як на Україні ті партійці з Уряду УНР організували українську армію (Петлюра формував Гайдамацький кіш, Ковенко — Вільне козацтво), при чому покликуються на „Історію України” т. II Д. Дорошенка, стор. 233—34. Але на цю тему інші, дуже поважні автори

писали інакше, -- як ось, напр., Ісаак Мазепа в своїй книжці „Україна в огні і бурі революції 1917-1921”. Я не писав про армію УНР, а писав те, що пам’ятає про Галицьку етапну команду. Галицька зорганізована армія не знала в боротьбі за Україну нейтралітету, ані виступів проти свого уряду, як це робили деякі наддніпрянські частини, напр., Богунівський полк чи Шевченківський полк, — також самовільно не демобілізувалася. Сам М. Курах переповідає на сторінці 27 того ж числа „Г.К.” інтересну історію прапорщика піхоти Бутенка.

Щодо завваги на коротеньку статтєйку „Виправа на Закарпаття”, то я подав її з обов’язку зафіксування подій. Там я не був, а подав те, що учасники тої виправи говорили. Очевидно, подати число ранених і вбитих стрільців не міг. Шановний рецензент каже, що „невдача в бою не завжди є програною”. Хочу за-

цитувати слова підпільника-героя в повісті Ст. Любомирського „Між славою і смертю”: „Хоч ми маємо жертви, але ми маємо духа, маємо віру, що наш дух переможе, хоч вже небагато з нас осталося при життю”.

Гостра критика є також на нарис про Судівництво бл. п. д-ра Романа Ставничого. Вже сама назва „нарис” говорить сама за себе. Покійний пор. аудитор Роман Ставничий не збирався писати історії, бо ж він початково працював як суддя при суді ОВКоманди Самбір. У травні 1919 р., в часі відвороту, його приділено до суду III корпусу. Як був організований судовий апарат при УГА, хто був начальником судів і т. д., того він не зізнав, не хотів теж користати з праці інших мемуаристів. Докір, що не згадав про суд над ген. Мироном Тарнавським, не дуже влучний, бо й нема чого тим судом хвалитися.

З ЖИТТЯ ВІДДІЛУ ОбВУА

НЮ ЙОРК, Н. Й.

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ

Річні Загальні Збори Ньюйоркського Відділу ОбВУА відбулися дня 1-го квітня 1961 р. в залі Українського Літературно-Мистецького Клубу. Збори відкрив уступаючий голова Відділу д-р Іван Козак, який прочитав список померлих на протязі звітного року членів Відділу, як також інших видатних кол. військовиків, а приявні вшанували їх пам’ять повстанням з місць. Окрема згадка була присвячена сл. п. Дмитрові Галичину, членові-основникові ОбВУА, довголітньому членові Відділу, а в останньому часі голові його Товарицького Суду, похорон якого відбувся якраз в тому самому дні. Відтак обрано Президію Зборів в такому складі: ген.-штабу полк. А. Валійський — голова, полк. Іван Цапко — заст. голови та інж. О. Бойко — секретар. Свое звітування за час від останніх Загальних Зборів, які відбулися 12-го березня 1960 р., уступаючий голова розпочав повідомленням, що на протязі того часу присуднано 3 нових членів, померли 3 та дальших 4 вийшли через переїзд в інші місцевості. Теперішній чисельний стан Відділу налічує 98 членів. Відбуло 5 сходин з доповідями, 2 святкових сходин та одні надзвичайні Загальні Збори. Засідань Управи було 9. Відділ взяв участь своїми делегатами у Шостому Делегатському З’їзді ОбВУА, що відбувся 23-го квітня м. р. Крім того члени Відділу під проводом голови взяли участь у Параді Лояльності, далі у посвяченні нагробника на могилі сл. п. інж. Івана Шпаківського в дні 26-го червня 1960 р. та 19-го жовтня м. р. в перенесенні тлінних останків сл. п. сот. Ярослава Чижка. Численно явились вони на протищушовській маніфестації, що відбулась в Нью Йорку 18-го вересня м. р. — Репрезентуючи Відділ, голова виступав назовні 41 раз на різних нарадах, академіях, зборах і похоронах. — Як референт Суспільної Опіки, голова зорганізував і перевів Листопадову Збірку на Дар Українському Воєнному Інвалідові. Вона проходила

порядком публічної збірки біля дев’яти українських церков Великого Нью Йорку в дні 6-го листопада 1960, а крім того на збіркові листи, яких розіслано поверх 200. При переведенні публічної збірки співпрацювали з Відділом такі організації: Станіця Братства кол. Вояків I Української Дивізії УНА, Станіця Об’єднання кол. Вояків УПА, Братство „Броди-Лев”, „Пласт”, Самостійний Золотий Хрест та 64-ий Відділ Союзу Українок Америки. Збірка, переведена Відділом в 1959/60 принесла \$1,482.56. Збірка 1960/61 ще не закінчена, досі відіслано Суспільній Службі Комбатантів \$1,150.00. На збіркові листи зібрали найбільше побратими: Микола Близнак \$82.40 та полк. Аркадій Валійський \$82.00. Особливо відзначилася при переведенні тієї збірки членка Відділу пані Катерина Трухла, яка зорганізувала та перевела її біля Свято-Троїцької Соборної Церкви УАПЦ при допомозі молоді з різних молодечих організацій. Таким чином вона зібрала \$61.66, а разом зі збіркою листою \$91.16. — З нечленів на одну збіркову листу найбільшу суму \$67.00 зібрав п. Антін Патер з Нью Йорку. З-поміж інших організацій, крім наведених вже вгорі, при переведенні збірки на збіркові листи видатно співпрацювало ОУА „Самопоміч”. За ввесь час переводження збірок на Дар УВІ, тобто від 1953 р. аж по день Зборів, Відділ зібрав показну суму \$9,252.02. Як референт Суспільної Опіки, голова виеднав від Суспільної Служби Комбатантів більші одноразові допомоги двом хворим побратимам та одну постійну допомогу. Голова виготовив та вислав 172 листи, в тому 150 відносно збіркової акції. — Він же є водночас першим заступником президента ОбВУА, заст. директора Військово-Історичного Інституту при НТШ та головою Комітету Пам’ятника Шевченкові на місто Нью Йорк.

З черги склали короткі звідомлення: секретар пор. Дам’ян Захарченко, організаційний референт сот. Василь Овсієнко (написав і розіслав 1000 листівок з повідомленням про сходини), та скарбник пор. Іван Винник. — Звідомлення культурно-освітнього референта

ред. Івана Кедрина-Рудницького, який виправдав свою відсутність, відчитав д-р Козак. Згідно з цим звідомленням, Відділ влаштував такі сходини: 9 квітня 1960: д-р Борис Ржепецький: „Напередодні Полтави”; 7 травня: надзвичайні Збори для вибору вибувшого члена Товарицького Суду і його заступника, при чому ред. І. Кедрин та сот. І. Козак склали звідомлення з перебігу Шостого Делегатського З'їзду; 18 червня: полк. Іван Цапко „Партизани на Сході України в 1918-1919 рр.”; 24 вересня інформаційні сходини з доповіддю ред. І. Кедрина „Президентські вибори в ЗДА”; 8 жовтня: полк. Іван Цапко „Останній бій Армії УНР в листопаді 1920 р.”; 12 листопада: святочні сходини для відзначення 42-их роковин Листопадового Зриву, спільно з Військово-Історичним Інститутом при НТШ з доповіддями: сот. д-ра Володимира Бемка „Державний Секретарят Військових Справ ЗОУНР” та сот. д-ра Івана Козака „Організація тилів УГА”; 10 грудня: святочні сходини для вшанування пам'яти 359 героїв з-під Базару з відповідною доповіддю д-ра І. Козака; 18 лютого 1961 р. полк. Сергій Єфремов „Карпатська Січ і Оборона Карпатської України”.

Згідно зі звідомленням скарбника, Відділ мав прибутків \$470.84, витрат \$384.12, сальдо з днем 31 березня 1961 \$86.72. До Головної Управи переказано \$60.00.

За Контрольну Комісію звітував голова ген. О. Загродський та член інж. О. Гладишовський. На їхню однозгідну пропозицію Збори схвалили уступаючій управі абсолюторію. Відтак обрано нові Керівні органи Відділу, перебираючи всіх живучих членів попредньої Управи з незначними доповненнями, у такому складі: голова сот. д-р Іван Козак, заступник ген. штабу полк. Аркадій Валійський, секретар пор. інж. Дам'ян Захарченко, орг. референт сот. Василь Овсієнко, скарбник пор. Іван Винник, культурно-освітній референт ред. Іван Кедрин-Рудницький, члени Управи: сот. інж. Іван Мирошниченко, пор. д-р Микола Галій та полк. д-р Іван Цапко; Контрольна Комісія: голова ген. Олександер Загродський, члени: полк. Юрій Богун де Ляре та інж. Олександер Гладишовський, заст. члена майор інж. Захар Івасишин; Товарицький Суд: голова проф. Михайло Лисогір, члени: чет. д-р Степан Ріпецький, сот. Кузьма Марущак, заст. члена інж. Олександер Бойко. — Рішено включитися в збіркову акцію фондів на побудову пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні, а зокрема призначено з каси Відділу покищо пожертву в сумі \$25.00 та постановлено перевести збірку пожертв поміж членами. Збірку поміж членами переводить д-р М. Галій.

Заторкуючи справу консолідації на комбатантському відтинку відмічено як відрядний прояв довершену саме злуку журналу ОбВУА „Голос Комбатанта” з журналом Братства кол. Вояків I УД УНА „Вісти” в один спільній журнал. Стверджено, що майже всі члени Відділу є передплатниками „Голосу Комбатанта” та задовільно підтримують цей журнал своєї організації. Постановлено взяти участь у цьогорічній „Параді Лояльності”.

Збори закінчено відспіванням Національного Гимну.

НЮАРК, Н. ДЖ.

СІЧНЕВЕ СВЯТО І ДОПОВІДЬ

В неділю 22 січня ц. р., в Українському Дні, коли на міській ратуші Ньюарку з вікон приміщення нашого Об'єднання при Белмонт евню і на домі Чорноморської Січі повівали побіч американського й український жовто-блакитний прапори, зійшлися о год. 3.30 по пол. в домівці Об'єднання численно члени ОбВУА і кол. Вояки місцевої Станиці УД та гості на „Вояцький Апель”. Після відкриття головою Об'єднання М. Стебельським святочних сходин і привітання ним побратимів і гостей, 26 кол. вояків стали до Апеля, а голова Об'єднання передав звіт найстаршому рангою, сотникові В. Бемкові, який привітав з нагоди Українського Дня приявних українських комбатантів і гостей. Після Апеля діти: Вірляна і Борис Ткачі декламували вірш Л. Храпливої „Під прапором”. Побр. Р. Кришталльський виголосив гарну формулю ізмістом доповіді: „22-ге січня з перспективи нинішнього дня”, підкреслюючи значення світлої події в історії наших визвольних змагань. Після доповіді Зірка Стебельська виголосила вірш Л. Храпливої „22-ге січня”. Останньою точкою програми святочних сходин був цікавий спогад побр. В. Кузика про „День 22 січня 1919 р. в Києві”, якого доповідач був учасником.

В дніх 20 і 27 лютого ц. р. на сходинах побратимів, які голова Об'єднання відкрив коротким словом, побр. О. Бережницький поділився з численно зібраними побратимами своїм ширшим спогадом про події панцерного потягу УГА на залізничній лінії Самбір-Хирів в роках 1918-19, де доповідач був командантом того потягу. Після цікавої доповіді відбулась жива дискусія, в якій забирали голос побратими: З. Стефанів, М. Шавала, д-р Л. Голінатий, М. Гарасевич, В. Сигалів, М. Стебельський і ін.

О. У.

ТИ, ЩО ВІДІЙШЛИ

Дня 28-го січня 1961 р. помер нагло у Трентоні, Н. Дж.

ПОР. Д-Р ЯРОСЛАВ ЛЕВИЦЬКИЙ

Покійний народився 1897 р. у Винниках коло Львова. Після закінчення гімназії та правничого факультету університету у Львові присвятився праці в нотаріяті в рідному місті, приймаючи чинну участь в культурно-освітньому та суспільному житті.

Першу світову війну перебув як старшина кол. австрійської армії, а в листопаді 1918 р. зголосився до служби в УГА, в рядах якої залишився аж до кінця визвольної війни проти поляків та більшевиків.

Після другої світової війни опинився на скітальщині у Німеччині, де працював в таборових установах УНРРА й IPO, спершу в Іфферкірхені, потім в Регенсбурзі. Дякуючи своєму тактові та хистові, здобув собі загальну пошану і довір'я серед своїх і чужих, які зручно використовував для полегшення долі скітальців. Був добрим знавцем советського права та написав про нього низку влучних статей в „Сучасній Україні”. Похорон відбувся в Трентоні дня 31-го січня ц. р. при участі численної громади.

ТІ, ЩО ВІДЙшли

26 березня 1961 р. помер в Нью Йорку

ДМИТРО ГАЛИЧИН

кол. Український Січовий Стрілець, основоположник і перший голова Головної Управи Об'єднання б. вояків-українців в Америці, в останньому часі голова Головної Контрольної Комісії і Контрольної Комісії Ньюйоркського Відділу ОбВУА, президент Українського Конгресового Комітету й головний предсідник Українського Народного Союзу, член різних американських і українських установ і організацій.

нізації в Америці, бувши до останніх днів життя її активним членом. Став лідером української громади в З'єдинених Державах Америки і найбільш відомим та найбільш шанованим її членом, з величезним авторитетом серед своїх та серед чужонаціональних еміграцій і в керівних урядових колах Америки. Помер в два тижні після упадку із стрімких сходів в ньюйоркській підземці, що стався серед нез'ясованих обставин, забравши до могили тайну своєї смерті: чи стала вона внаслідок злочинного замаху на нього, чи внаслідок раптового захворіння. Величезний похорон відбувся 1 квітня ц. р. на Кальварійській цвинтар, де промовляв м. ін. голова Головної Управи ОбВУА, д-р В. Галан. Голова Ньюйоркського Відділу ОбВУА д-р І. Козак промовляв на панаході у великій залі УНДому в Нью Йорку, що відбулася вечором 31 березня ц. р. при величезному здзвізі народу.

13 березня 1961 р. помер на удар серця в Нью Йорку

ПІДПОЛК. РОМАН ДОЛІНСЬКИЙ

Покійний народився 30 квітня 1900 р. в Городенці. Гімназію закінчив у Львові в 1918 р., а високу школу (Інститут шляхобудівництва) в Києві в 1931-35 рр. Після вишку в коші в Бережанах, в складі 3-ої Бережанської бригади як підхорунжий брав участь в боях під Львовом, а перед Чортківською офензивою був приділений в ранзі хорунжого до II-ої Коломийської бригади, з якою здобував Підгайці і Бережани. В бою під Києвом був важко ранений і дістався в большевицький полон. Його вивезли в Москву, а далі — в Казань. Після видужання вислали його в ославлений Кожухівський табір під Москвою, з якого він утік до Києва. Коли зорганізувалася школа червоних старшин з українською мовою навчання, вступив з кількома іншими кол. старшинами УГА до тієї школи і, як інструктор фахових предметів, перебув в червоній армії до 1931 р. За той час закінчив вищу Кавалерійську школу в Слісаветграді, після чого — трирічну школу генерального штабу при Академії Фрунзе в Москві. В 1931 р. з труднощами звільнився з армії і перейшов до наркомзему в Харкові. В 1935 р. був арештований і засланий до концтабору в Верхоянську в північному Сибірі. В 1941 р. втік відтіль і добрався в Україну, якраз під час війни з німцями. Перейшов фронт і опинився в рідних Бережанах. В 1943 р. вступив до Дивізії „Галичина”, в якій перебув до кінця війни як командант кавалерійської школи Дивізії, відтак командант відділу восьмого постачання в ранзі підполковника. Брав участь в боях з бандами Ковпака на Холмщині, під Бродами та в Австрії. Був довголітнім членом Головної Управи Братства кол. вояків I Дивізії УНА в ЗДА. Голова Відділу ОбВУА д-р Іван Козак виголосив на Панаході 15 березня ц. р. промову.

10 березня 1961 р. помер у Торонто, Онт., Канада

СОТНИК МИРОН ЛУЦЬКИЙ

Покійний народився 29-го вересня 1891-го року в Луці, повіт Самбір. Народився і середню освіту покінчив в Бучачі, студіював право у Львові і с/г акад. у Відні.

У 1913 р. відбув однорічну військову службу в 41-ім черновецькім піхотнім полку, а від першого дня I-ої світової війни, в рядах того полку, брав участь в завзятих і кривавих боях на російському й італійському фронтах і тоді осягнув ступінь сотника.

Весною 1918 р. був відкомандований до зорганізовання I-ої Української „Сірожупанної Дивізії” з кол. російських полонених у Володимирі Волинськім, а в жовтні того ж року одержав службове перенесення до Легіону УСС. В часі облоги Львова виконував обов'язки начальника штабу „Групи Схід”, а вкінці як начальник штабу I-ої бригади УСС, в рядах якої відбув усю визвольну війну. Був начальником операт. штабу 2-ої бригади ЧУГА. Весною 1920 р. був інтернований поляками в Тухолі на Поморю. Між двома світовими війнами став головою Крайового Т-ва „Сільський Господар” у Львові. До Канади прибув у 1948 році.

ЧИ ХОЧЕТЕ МАТИ ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНИЙ ЖУРНАЛ?

В березні розіслано всім членам ОбВУА такого листа:

Високоповажаний і Дорогий Побратиме!

Два роки тому Головна Управа ОбВУА покликала до життя періодичний журнал нашої організації, квартальник „Голос Комбатанта”. Він появлявся інколи з малим опізненням з технічних причин, але впродовж 1959 і 1960 років появилось правильно вісім чисел „Голосу Комбатанта”, кожне число по 32 сторінки журнального формату так зв. „великої чвірки”, на гарному папері, з достосованими до тексту фотознімками. У тих вісімох числах друкували свої статті, нариси, спомини, фейлетони, рецензії, вірші чи інформації або полемічні листи до Редакції, м. ін., такі Автори: О. Бакай, д-р В. Білозор, ген. шт. полк. А. Валієвський, ген. О. Вишнівський, І. Вишневецький, В. Гірняк, д-р Н. Гірняк, О. Гладишовський, д-р Я. Гришевич, д-р В. Галан, М. Дем'янчук, М. Дідурик, М. Дольницький, Ю. Калина, + М. Капуста, І. Керницький, д-р Р. Климкевич, д-р І. Козак, Р. Купчинський, М. Курах, полк. С. Лазуренко, К. Левко, М. Ліщинський, О. Навроцький, М. Озимко, ген. І. Павленко, д-р І. Подюк, І. Портико, д-р С. Рілецький, Є. Рудий, В. Сім'яніців, + ген. К. Смовський, О. Станімір, д-р М. Стахів, З. Стефанів, д-р О. Утриско, М. Хроновят, Д. Цапко, ген. шт. полк. В. Чабанівський, Л. Шанковський, полк. С. Ефремов. Редакційну Колегію становили: І. Кедрина, Р. Купчинський і д-р С. Рілецький. Адміністрацію журналу займався директор „Червоної Калини” П. Постолюк.

Вже з переліку цих прізвищ видно, що журнал старався прислідувати до активної співпраці та гуртував біля себе найкращі авторські сили з ділниками історії українського війська, колишніх військовиків різних армій і військових формувань. Журнал заступав строго понадпартийну й дійсно соборницьку лінію, не тільки формально, але й за змістом статей та критичних і аналітичних оглядів. Журнал був зв'язковим між Головною Управою ОбВУА і Відділами, поміщував огляди діяльності наших Відділів, присвячував багато уваги рецензіям на поважні військово-історичні книжки та вищановував померлих комбатантів відповідними згадками. Журнал втішався за минулих два роки своєї появі щораз більшою пошалою і симпатіями колишніх військовиків, яка проявлялась у щораз численніших надсиланнях до Редакції відгуках.

6-ий Загальний З'їзд Делегатів ОбВУА з 23 квітня 1960 р. виніс одноголосно постанову про конечність видавання нашого журналу, підкресливши його значення не тільки для теперішнього світу українських комбатантів, але й для майбутніх істориків української еміграції. На день того З'їзду було в ОбВУА 816 членів. Проте деякі Відділи, в яких вони зорганізовані, на жаль, не вив'язуються з своїх грошових зобов'язань сутичкою з Головною Управою та залигають з поважною сумою за писилані їм числа нашого журналу. Тому, на по-розі третього року існування „Голосу Комбатанта”, звертаємося до ВІланових і Дорогих Побратимів із запитом:

ЧИ ВВАЖАСТЕ, ЩО ТРЕБА ЗВЕРЕГТИ ВИДАВАННЯ „ГОЛОСУ КОМБАТАНТА”?

ЯКЩО „ТАК” — ПРОСИМО ВКЛАСТИ ДО ЗАЛУЧЕНОЇ КОВЕРТИ 2.00 ДОЛ. (АБО БІЛЬШЕ) НА ПЕРЕДПЛАТУ І НАДІСЛАТИ НАМ. ПРОСИМО ПРИСЛАТИ 1.00 ДОЛ. НА ПРЕСОВИЙ ФОНД!

Від Вашої відповіді на цього листа залежить дальша поява Вашого журналу.

Редакція й Адміністрація
„Голосу Комбатанта”

До повищого заклик треба додати:

Якщо між Головною Управою ОбВУА і Головною Радою Братства І Дивізії УНА діде до остаточного порозуміння щодо видавання спільногожурналу, то прислана на „Голос Комбатанта” передплата буде автоматично врахована на передплату нового журналу. Очевидно, що той новий журнал буде би так само органом ОбВУА, будучи водночас органом і Братства І Дивізії і Об'єднання б. вояків УПА з окремими сторінками для організаційних справ ОбВУА. Новий журнал — за надіями його ініціаторів — повинен бути більший розміром і кращий змістом, ото ж — мабуть — коштував би трохи більше від давньої передплати „Голосу Комбатанта”.

Олекса Кузьма

ЛІСТОПАДОВІ ДНІ 1918

ВИДАННЯ ДРУГЕ, ПІСЛЯ ВИЧЕРПАНОГО ТА ОСТАТОЧНО
ЗНИЩЕНОГО БОЛЬШЕВИКАМИ ПЕРШОГО ВИДАННЯ 1931 Р.

Ціна \$ 5.00

д-р СТЕПАН РІПЕЦЬКИЙ

ЛІСТОПАД 1918 РОКУ

ЛІСТОПАДОВИЙ ЗРИВ, УКРАЇНСЬКІ СГЛОВІ СТРІЛЦІ,
ПОЛКОВНИК ДМИТРО ВІТОВСЬКИЙ — В КРИВОМУ
ДЗЕРКАЛІ СПОМИНІВ ЛОНГІНА ЦЕГЕЛЬСЬКОГО

З М И С Т

Історичне джерело чи вибух непогамованої пристрасти. — Прикрай обов'язок. — Історичні джерела про листопадовий зрев. — Зненіювання істориків. — Характеристика Л. Цегельського як громадського діяча. — Злобний напад на пам'ять полк. Дмитра Вітовського. — Невірні твердження про передісторію листопадового зреву. — Генеза УГВКомісаріату і роля політичного проводу. — Чи УСС охороняли конституанту в дні 19 жовтня 1918 р.? — Фальшиві інформації про авдіенції у Лямаша і Гуйна. — Роля полк. Д. Вітовського у листопадовому перевороті. — Правдивий перебіг засідання УНРади дня 31 жовтня 1918 р. — Чи була пропозиція про відложение перевороту? — Для чого покликано полк. Д. Вітовського до Львова? — Сплетня про „бунт-крамолу“ УСС-ів на Буковині. — Ідейно-політичне становище УСС-ів напередодні перевороту. — Для чого УСС не прибули до Львова на 1 листопада? — Полк. Д. Вітовський на становищі командира українських військ у Львові і його резигнація. — Полк. Д. Вітовський як державний секретар військових справ. — Невдала експедиція на Закарпаття і полк. Д. Вітовський. — Політичне кредо Д. Вітовського і його громадський світогляд. — Хто і як спровадив ген. М. Омеляновича-Павленка до Галичини? — Роля д-ра О. Назарука в протигетьманськім повстанні. — Ще деякі інші невірні твердження Л. Цегельського

Ціна \$ 1.00

ЗАМОВЛЯТИ МОЖНА:

“СНЕРВОНА КАЛЫНА”
c/o Ukrainian National Home
140 — 2nd Avenue, New York 3, N. Y.